

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΣΟΥΜΕΛΙΔΟΥ
Καθηγητοῦ τοῦ Δ' ἐν Ἀθήναις Γυμνασίου.

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ Γ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

ΤΗΣ Γ' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Καὶ τῆς ἀντιστοίχου τάξεως τῶν λοιπῶν σχολείων
τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως.

Ἐγκρίσει τοῦ Ἑπιτοπίου καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ

46 ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ—ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ

1922

Από Πρώτου 500 πρ. 31-ΙΑΝ. 1922
Προσέτι 60%
Ριζών, καὶ 10% φέρου ἀνα δαν. 1, 85

Ἄριθ. { Πρωτ. 38839
Διεκπ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 21 Σεπτεμβρίου 1920.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ

ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΠΡΟΣ

τὸν κ. Γ. Σουμελίδη.

συγγραφέα διδακτικῶν βιβλίων.

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι δι' ἡμετέρας πράξεως τῇ 31ῃ τοῦ λήξαντος μηνὸς ἐκδοθείσης καὶ τῇ 1ῃ τοῦ ἰσταμένου δημοσιευθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 50 φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, ἐνεκρίθη τὸ πρὸς κρίσιν ὑποβληθὲν ἐν χειρογράφῳ ὑμέτερον βιβλίον *Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Κατήχησις* διὰ τὴν Γ' τάξιν τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων καὶ τὴν ἀντίστοιχον τάξιν τῶν λοιπῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως πρὸ τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ βιβλίου συμμορφωθῆτε πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου.

Κατ' ἐντολὴν τοῦ Ὑπουργοῦ

Ὁ τμηματάρχης

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ

Π. Ζαγανιάρης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Ὁρισμὸς τῆς Χριστιανικῆς Κατήχσεως.

Ἡ Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Κατήχσις εἶναι μάθημα, τὸ ὁποῖον πραγματεύεται περὶ τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς πίστεως. Διδάσκει δηλαδὴ τὸ μὲν τὰ δόγματα, ἤτοι τὰς θεμελιώδεις ἀληθείας, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ πιστεύωμεν οἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί, τὸ δὲ τὴν Χριστιανικὴν ἠθικὴν, ἤτοι τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ πράττωμεν ὡς μέλη τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

2. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὄν θεοσκευτικόν.

Ζῶντες οἱ ἄνθρωποι ἐπὶ τῆς γῆς αἰσθανόμεθα, ὅτι ὑπάρχει ἀνωτέρα πρὸς δύνამις, ἣ ὁποία ἐδημιούργησε καὶ κυβερνᾷ ὅλον τὸν κόσμον, δηλαδὴ ὁ Θεός.

Αἰσθανόμεθα, ὅτι ὅλα τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὴν συντήρησίν μας, προέρχονται ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅτι ἀπὸ τὴν θέλησιν αὐτοῦ ἐξαρτᾶται ἡ ζωὴ μας, ὅτι χωρὶς αὐτὸν δὲν δυνηόμεθα νὰ κατορθώσωμεν τίποτε, ὅπως λέγει καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός : « Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν » (1).

(1) Ἰωάν. 15, 5.

κτ

δῆποτε καὶ ἄλλοι λαοὶ θρόνον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εὕρη τις πόλιν ἢ ἔθνος χωρὶς θρησκείαν. Αὐτὸ δεικνύει, ὅτι ἡ θρησκεία δὲν εἶναι ἐπινόημα ἀλλήλων ἀνθρώπων, ἀλλὰ προέρχεται ἀπὸ αἴσθημα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἔμφυτον εἰς τὴν καρδίαν ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο ὀνομάζομεν τὸν ἄνθρωπον ὄν θ ρ η σ κ ε υ τ ι κ ὄ ν.

3. Αἱ σπουδαιότεραι θρησκείαι.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ ἄλλοι λαοὶ γνωστοὶ ἀπὸ τὴν ἱστορίαν ἐλάτρευον πολλοὺς θεοὺς. Καὶ σήμερον δὲ πολλοὶ λαοὶ τῆς ὑψηλίου ἔχουν θρησκείας διαφόρους ἀπὸ τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν. Τὰς θρησκείας αὐτὰς γενικῶς διακρίνομεν εἰς μ ο ν ο θ ε ἰ σ τ ι κ ἄ ς καὶ π ο λ υ θ ε ἰ σ τ ι κ ἄ ς.

Αἱ μονοθεϊστικαὶ θρησκείαι διδάσκουν τὴν πίστιν εἰς ἓνα καὶ μόνον Θεόν. Αἱ πολυθεϊστικαὶ θρησκείαι διδάσκουν, ὅτι ὑπάρχουν πολλοὶ Θεοί, τῶν ὁποίων λατρεύουν τὰ εἶδωλα, καὶ διὰ τοῦτο οἱ ὀπαδοὶ αὐτῶν λέγονται εἰδωλολάτῳαι.

Οὕτω οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δι' ἕκαστον φυσικὸν φαινόμενον ἐφαντάζοντο ἴδιον Θεόν. Ἐπίστευον δηλαδή, ὅτι τοῦ αἵθέρος τῶν βροντῶν, τῶν ἀστραπῶν θεὸς ἦτο ὁ Ζεὺς, ὅτι τὸ ἄρμα τοῦ ἡλίου διηύθυνεν ὁ Ἀπόλλων, τῆς θαλάσσης ἐβασίλευεν ὁ Ποσειδῶν, αἱ Μοῦσαι ἐπροστάτευον τὰ γράμματα καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Ὅμοίως οἱ Πέρσαι, οἱ Ἀσσύριοι, οἱ Χαλδαῖοι ἐθεοποιοῦν

τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τὰ ἄστρα, καὶ ἐν γένει τὸ πῦρ καὶ τὸ φῶς, εἰς τὰ ὁποῖα ἀπέδιδον τὰς ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ.

Οἱ Αἰγύπτιοι ἐλάτρευον διάφορα ζῶα (τὸν βοῦν, τὴν γαλῆν), τὰ ὅποια ὅμως οἱ σοφοὶ ἐθεώρουν ἀπλῶς ὡς σύμβολα τῶν Θεῶν.

Τὰς θρησκείας αὐτὰς ὀνομάζομεν φυσιολατρείαν, διότι οἱ πιστεύοντες αὐτὰς θεοποιοῦν διάφορα φυσικὰ φαινόμενα ἢ ἀντικείμενα καὶ λατρεύουν αὐτά.

Μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας σήμερον εἶναι πολὺ διαδεδομένα δύο θρησκείαι, ὁ Βουδισμὸς καὶ ὁ Βραχμανισμὸς.

Ἄλλ' αἱ θρησκείαι αὗται πᾶσαι εἶναι ψευδεῖς. Τὴν ἀληθῆ θρησκείαν ἀπεκάλυψε ὁ Θεὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διότι οἱ ἄνθρωποι διὰ τῶν ἰδίων μόνον δυνάμεων δὲν ἠδύναντο ἀνακαλύψαι τὰς περὶ Θεοῦ ἀληθείας. Καὶ πρῶτον μὲν διὰ τοῦ Μωυσέως καὶ τῶν προφητῶν ἀπεκάλυψε ὁ Θεὸς εἰς τοὺς Ἰουδαίους τὴν θέλησιν καὶ τὰς ἐντολάς του. Εἰς τὴν ἀποκάλυψιν αὐτὴν στηρίζεται ἡ θρησκεία τῶν Ἰουδαίων, ὁ Ἰουδαϊσμός. Κατόπιν δὲ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐτελειοποιήθη ὁ νόμος ἐκεῖνος καὶ ἐκηρύχθη εἰς τὸν κόσμον ἡ μόνη ἀληθὴς καὶ τελεία θρησκεία, δηλαδή ὁ Χριστιανισμός.

Αἱ δύο αὗται θρησκείαι, ὁ Ἰουδαϊσμός καὶ ὁ Χριστιανισμός, ὀνομάζονται ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκείαι.

Μετὰ τὰς δύο ταύτας ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκείας ἐνεφανίσθη κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα καὶ ὁ Μωαμεθανισμός. Τὸν Μωαμεθανισμὸν ἐκήρυξεν ἐν Ἀραβίᾳ ὁ Μωάμεθ, παραστήσας ἑαυτὸν ὡς προφήτην ἀπεσταλμένον παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ὁ Μωάμεθ παρέλαβεν εἰς τὴν θρησκείαν του πλείστας ἀληθείας ἀπὸ τῶν Μωσαϊκῶν νόμων καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἐδωγγελίου. Ἡ θρησκεία αὕτη μὲ διαφόρους αἱματηροὺς πολέμους καὶ μὲ τὰς ἐπιδρομὰς καὶ τὰς κατακτήσεις τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Τούρκων ἐξημελώθη εἰς πλείστας χώρας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς.

4. Ὁ Χριστιανισμός.

Ὁρθοδοξία — Αἵρέσεις.

Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι θρησκεία, τὴν ὁποίαν ἀπέκαλυψε μὲν εἰς τὸν κόσμον ἐνανθρωπήσας ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, διέδωκεν δὲ αὐτὴν μεταξὺ τῶν ἐθνῶν οἱ μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι του.

Οἱ Χριστιανοὶ διακρίνονται εἰς Ὁρθοδόξους καὶ Αἵρετικούς.

Ὁρθόδοξοι λέγονται ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι διατηροῦν ἀμετάβλητον τὴν ἀρχαίαν χριστιανικὴν διδασκαλίαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅπως τὴν ἐδίδαξαν οἱ Ἀπόστολοι καὶ ἠρμήνευσαν αὐτὴν οἱ διάδοχοι τῶν ἀποστόλων, εὐσεβεῖς καὶ θεόπνευστοι ἄνδρες, οἱ πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας. Τὴν Ὁρθοδοξίαν ἀντιπροσωπεύουν οἱ Ἕλληνες, οἱ Ρῶσοι, οἱ Σέρβοι, οἱ Ρωμῖνοι καὶ ἄλλοι.

Αἵρετικοὶ λέγονται οἱ Χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι ἠρμήνευσαν κακῶς σημειὰ τινὰ τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ ἀνέδειξαν εἰς αὐτὴν ξένας διδασκαλίας καὶ οὕτω ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν ὀρθὴν πίστιν, δηλαδὴ περιέπεσαν εἰς πλάνας, τὰς ὁποίας ὀνομάζομεν αἵρέσεις.

Οὕτω οἱ Χριστιανοὶ τῆς Δύσεως ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν Παπῶν τῆς Ρώμης ἐκαινοτόμησαν εἰς τινὰ κεφάλαια τῆς πίστεως, εἰσήγαγον νέας διδασκαλίας καὶ κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα ἀπεσπάρθησαν ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησίας καὶ λέγονται Παπισταὶ ἢ Καθολικοί.

Τινὲς τῶν Παπῶν παρεξέτράπησαν εἰς πλείστας κατωγρήσεις ἐκμεταλλεῦόμενοι ποικιλοτρόπως τοὺς ἀμαθεῖς λαοὺς τῆς Εὐρώπης, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶχον μεγάλην ἐπιρροήν. Διὰ τοῦτο ἐξηγήθησαν κατ' αὐτῶν πολλοὶ Καθολικοὶ καὶ διέμαρτυρήθησαν μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Λούθηρον, τὸν Καλβῖνον, τὸν Ζβίγκλιον. Ἡ διαμαρτυρία αὕτη ὑπεστηρίχθη κατόπιν καὶ διὰ στάσεων καὶ αἱματηρῶν πολέμων, ἕως οὗ μέγα μέρος τῆς Εὐρώπης ἀπεσπάρθη.

σθη ἀπὸ τὸν Καθολικισμὸν καὶ ἀπετέλεσε τὴν αἵρεσιν τῶν Διαμαρτυρομένων ἢ Προτεσταντῶν.

Οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἀντὶ νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν ἀρχικὴν διδασκαλίαν τῆς πίστεως, ὅπως αὕτη διειρηθεῖτο εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἠθέλησαν νὰ ἐρμηνεύσουν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ νὰ κανονίσουν τὰ τῆς λατρείας κατὰ τὰς ἀντιλήψεις του ἑκάστος καὶ οὕτω περιέπεσαν εἰς νέας αἵρέσεις, αἱ ὁποῖαι καὶ πολυάριθμοι εἶναι καὶ πολὺ διαφέρουν ἀλλήλων.

Β. Αἱ πηγαὶ τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας.

Α'. Ἡ Ἁγία Γραφή.

Ἡ πρώτη καὶ κυρία πηγή, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀντλοῦμεν τὴν διδασκαλίαν τῆς πίστεως ἡμῶν, εἶναι ἡ Ἁγία Γραφή, δευτέρα δὲ ἡ Ἱερὰ Παράδοσις.

Συγγραφεῖς τῶν βιβλίων τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἶναι οἱ Προφῆται καὶ οἱ Ἀπόστολοι, οἱ ὁποῖοι ἔγραψαν τὰς ὑψηλὰς αὐτῶν ἀληθείας κατ' ἔμπνευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δηλαδὴ φωτιζόμενοι καὶ ἔμπνεόμενοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ἡ Ἁγία Γραφή λέγεται Θεόπνευστος· διαιρεῖται δὲ εἰς Παλαιὰν καὶ Νέαν (Καινὴν) Διαθήκην.

Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, ἔργον τοῦ Μωυσέως καὶ τῶν προφητῶν, ἀποτελεῖται ἀπὸ Ἱστορικά, Διδακτικά καὶ Προφητικά βιβλία.

Τὰ Ἱστορικά βιβλία περιγράφουν τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου, τὰ κατὰ τοὺς πατριάρχας Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, τὴν ἐν Αἰγύπτῳ διαμονὴν τῶν Ἰουδαίων καὶ τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, τὸν θεῖον νόμον τὸν δοθέντα εἰς τὸν Μωυσῆν ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ καὶ ὅλην ἐν γένει τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰσραὴλ μέχρι τῶν χρόνων σχεδὸν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἐκ τῶν Διδακτικῶν βιβλίων τὰ κυριώτερα εἶναι οἱ Ψαλμοὶ (ὕμνοι δηλ. καὶ προσευχαί) τοῦ προφητὰνακτος Δαυΐδ,

ἡ Σοφία (ἦτοι ἠθικά παραγγέλματα) Σολομῶντος καὶ ἡ τοῦ Σειράχ, τὸ ποίημα τοῦ Ἰώβ καὶ ἄλλα.

Π ρ ο φ η τ ι κ ἄ β ι β λ ί α. Δι' αὐτῶν θεόπνευστοι προφηταὶ ἐξήλεγον τὰς παρεκτροπὰς τοῦ λαοῦ, ἐνίσχυνον καὶ ἐνεθάρρουν αὐτοὺς εἰς τὰς συμφορὰς καὶ προέλεγον, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ στείλῃ τὸν Μεσίαν ἢ Σωτῆρα διὰ τὴν σῶσιν αὐτοῦς καὶ ὀδηγήσῃ μετ' αὐτῶν ὅλα τὰ ἔθνη εἰς τὴν ἀληθινὴν πίστιν. Τέσσαρες τῶν προφητῶν ὀνομάζονται μεγάλοι, ὁ Ἡσαΐας, ὁ Ἱερემίας, ὁ Ἰεζεκιήλ καὶ ὁ Δανιήλ.

Τὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης ἐγράφησαν εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν. Μετεφράσθησαν δὲ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπὸ 72 ἀνδρῶν (κοινῶς τῶν ἑβδομήκοντα) κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Πτολεμαίων.

Ἡ Καινὴ Διαθήκη περιέχει τὸν βίον καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν μαθητῶν του. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ ἐξῆς βιβλία.

1. **Β ι β λ ί α ἱ σ τ ο ρ ι κ ἄ.** Τὰ τέσσαρα **Εὐαγγέλια** (τὸ κατὰ Ματθαῖον, τὸ κατὰ Μάρκον, τὸ κατὰ Λουκᾶν, τὸ κατὰ Ἰωάννην), περιγράφοντα τὸν ἐπὶ τῆς γῆς βίον, τὴν διδασκαλίαν καὶ τὰ θαύματα τοῦ Σωτῆρος. Αἱ **Πράξεις τῶν Ἀποστόλων**, ἔργον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, περιέχουν τὸ κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Παύλου.

2. **Β ι β λ ί α δι δ α κ τ ι κ ἄ** Τοιαῦτα εἶναι: 14 ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου πρὸς διαφόρους Ἐκκλησίας ἢ μαθητὰς καὶ 7 Καθολικαὶ Ἐπιστολαὶ (1 τοῦ Ἰακώβου, 2 τοῦ Πέτρου, 3 τοῦ Ἰωάννου καὶ 1 τοῦ Ἰούδα).

3. **Ἐν προφητικὸν βιβλίον**, ἢ Ἀποκάλυψις Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, προλέγουσα τὸν μέλλοντα θρίαμβον τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἄπαντα τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐγράφησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, ἡ ὁποία ἦτο διαδεδομένη τότε εἰς ὅλον τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος καὶ ὑπῆρξε τὸ κύριον ὄργανον πρὸς διάδοσιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

X B'. Ἡ ἱερὰ Παράδοσις.

Οἱ ἀπόστολοι διέδωσαν εἰς τὸν κόσμον τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος κυρίως προφορικῶς. Τινὲς μόνον ἐξ αὐτῶν δοθείσης ἀφορμῆς ἔγραψαν, ὅπως εἶδομεν, τὰ Εὐαγγέλια καὶ τὰς ἐπιστολάς. Οὕτω μέρος τῆς θείας καὶ ἀποστολικῆς διδασκαλίας διεσώθη εἰς τοὺς μεταγενεστέρους καὶ διτηρήθη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, διὰ τῆς παραδόσεως. Λοιπὸν τὰ ἱερὰ διδάγματα, τὰ ὅποια δὲν περιέχονται μὲν εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, παρεδόθησαν ὅμως προφορικῶς εἰς τοὺς πρώτους πατέρας καὶ ἀπ' αὐτοὺς πάλιν προφορικῶς ἢ καὶ γραπτῶς εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, ἀποτελοῦν τὴν ἱερὰν Παράδοσιν.

Ἡ ἱερὰ Παράδοσις ἀναφέρεται εἴτε εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν Χριστιανικῶν ἀληθειῶν εἴτε εἰς τὸν Χριστιανικὸν βίον καὶ τὰ τῆς λατρείας. Ἡ Ἁγία Γραφή ἀπαιτεῖ τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως.¹

¹ Ἄρα οὖν, ἀδελφοί, στήκετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις αἷς ἐδιδάχθητε εἴτε διὰ λόγου εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν.

B. Θεσσ. 2, 15.

Handwritten signature or initials

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Η ΘΕΙΑ ΛΑΤΡΕΙΑ

6. Πώς ἔζων καὶ πώς ἐλάτρευον τὸν Θεὸν οἱ πρῶτοι Χριστιανοί.

Ὁ βίος τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τοῦ πρώτου αἰῶνος ὑπῆρξεν ἀγνὸς καὶ καθαρὸς ἀπὸ πᾶσαν κακίαν. Οἱ Χριστιανοὶ πάντες ἐλέγοντο ἀδελφοί. Συνήρχοντο συχνὰ εἰς κοινὰ συναθροίσεις, ἀνεγίνωσκον τὰς Ἁγίας Γραφάς, ἐδιδάσκοντο τὴν ἀληθείαν τῆς πίστεως, προσηύχοντο. Ἰδίᾳ δέ, συμφώνως πρὸς τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, ἐτέλουν τὴν θεῖαν εὐχαριστίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν μετελάμβανον πάντες οἱ παρευρισκόμενοι ἡγιασμένου ἄρτου καὶ οἴνου. Ἠκολούθουν κατόπιν τὰ χριστιανικὰ δεῖπνα, τὰ ὁποῖα ἐκαλοῦντο ἀ γ ά π α ι. Ἐζων πάντες ὡς μέλη μιᾶς οἰκογενείας. Οἱ πλούσιοι ἔφερον τὰ ὑπάρχοντά των καὶ τὰ παρέδιδον εἰς τοὺς Ἀποστόλους διὰ νὰ τὰ διαθέσουν διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν. Καὶ οἱ ἔθνικοὶ τοὺς ἐθαύμαζον λέγοντες : « Ἰδέτε πῶς ἀγαποῦν ἀλλήλους, πῶς εἶναι ἕτοιμοι ὑπὲρ ἀλλήλων νὰ ἀποθάνουν ! ».

* *
*

Κατὰ ταῦτα ὁ βίος τῶν πρώτων Χριστιανῶν ἀπετέλει μεγάλην ἀντίθεσιν πρὸς τὸν βίον τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων. Ἡ Χριστιανικὴ πίστις ἤρχετο νὰ μεταβάλλῃ καὶ νὰ ἀνακαινίσῃ τελείως τὰς πεποιθήσεις καὶ τὰς συνηθείας τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Διὰ

τοῦτο καὶ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Εἰδωλολάτραι ἔφεραν πολλὰ προσκόμματα εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἐκήρυσαν κατὰ τῶν Χριστιανῶν φοβεροὺς διωγμούς, οἱ ὅποιοι διήρκεσαν αἰῶνας.

Κατὰ τοὺς διωγμοὺς αὐτοὺς ἐκαλοῦντο οἱ Χριστιανοὶ ν' ἀρνηθοῦν τὴν πίστιν των καὶ νὰ θυσιάσουν εἰς τὰ εἰδωλα, μὴ ὑπακούοντες δὲ ὑπεβάλλοντο εἰς πλεῖστα βασανιστήρια. Ἄλλ' οἱ Χριστιανοὶ προσήρχοντο μὲ θάρρος, ὠμολόγουν τὴν πίστιν των εἰς τὸν Χριστὸν καὶ ἀγογγύτως ὑπέμενον τὰς βασάνους καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν θάνατον. Οὗτοι ὠνομάσθησαν ὁ μ ο λ ο γ η τ α ἰ καὶ μ ἄ ρ τ υ ρ ε ς καὶ ἡ Ἐκκλησία διὰ νὰ τιμήσῃ τὴν μνήμην αὐτῶν καὶ προβάλλῃ εἰς ἡμᾶς ὡς ὑπόδειγμα τὸν βίον των, ὥρισεν ἰδιαιτέρας ἡμέρας τοῦ ἔτους, κατὰ τὰς ὁποίας μὲ διαφόρους ᾠδὰς ἐξυμνοῦνται αἱ ἀρεταὶ αὐτῶν.

Κατὰ τοὺς αἰῶνας τῶν διωγμῶν ἰδρύθη καὶ ὁ μ ο ν α χ ι κ ὸ ς β ῆ ρ ῖ ς. Δηλαδή πολλοὶ Χριστιανοὶ διὰ νὰ προφυλάξουν ἑαυτοὺς ἀπὸ τὰς ἡδονὰς καὶ τὴν διαφθορὰν τοῦ κόσμου, κατέλειπον τὰς πόλεις καὶ κατέφευγον εἰς τὰς ἐρημίας καὶ ἐκεῖ ἔζων ὄλως μόνοι (μ ο ν α χ ο ἰ) ἢ μαζὶ μὲ ἄλλους, σχηματίζοντες κ ο ι ν ὀ β ῖ α (μοναστήρια). Εἰς τὰ μοναστήρια αὐτὰ ἐξησκοῦντο εἰς στερήσεις καὶ ἀνεπτύσσοντο ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς μελετῶντες τὰς Ἀγίας Γραφάς. Ἐνίοτε δὲ πλήρεις πίστεως καὶ ζήλου κατήρχοντο εἰς τὰς πόλεις διὰ νὰ διδάξουν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς διεκρίθησαν ὡς πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἄλλοι κατὰ τοὺς διωγμοὺς ἐδέχθησαν καὶ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον.

*
* *

Οἱ κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμοὶ ἔπαυσαν, ὅτε ἔγινε μόνος αὐτοκράτωρ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, ὁ ὅποιος ἐδραιώσας τὴν πίστιν ἐντὸς τοῦ κράτους καὶ συντελέσας καὶ εἰς τὴν διάδοσιν αὐτῆς ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἰσα-

πόστολος. Οὕτω οἱ Χριστιανοὶ ἀλέκτησαν ἐλευθερίαν δράσεως, ἢ δὲ Χριστιανικὴ πίστις ἐξηπλώθη μεταξύ ποικίλων λαῶν. Ἐκτοτε δὲ καθωρίσθησαν καὶ διευκλώθησαν ἀκριβέστερον τὰ δόγματα τῆς πίστεως καὶ συμφώνως πρὸς αὐτὰ διεργασθίσθησαν καὶ καθωρίσθησαν καὶ οἱ τύποι τῆς λατρείας, καὶ αἱ κοιναὶ προσευχαὶ καὶ ὅλος ἕν γένει ὁ Χριστιανικὸς βίος, ὅπως παρεδόθη καὶ διατηρεῖται ἔτι ἀναλλοίωτος μέχρι σήμερον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ ἡμῶν Ἐκκλησίᾳ.

γ. Ἡ προσευχή.

Προσευχὴ καλεῖται ἡ ἀνύψωσις τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπικοινωνοῦμεν πνευματικῶς καὶ συνομιλοῦμεν οὕτως εἰπεῖν μὲ αὐτόν. Ἡ προσευχὴ εἶναι ἀναγκαία, διότι ἐπιτάσσεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐπιβάλλεται δὲ μὲ ἓνα τρόπον ἐπιτακτικὸν καὶ ὑπὸ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου. Συναισθανόμενος δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν Θεόν, τὸν δημιουργὸν καὶ προνοητὴν τοῦ σύμπαντος κόσμου, αἰσθάνεται συγχρόνως ἐνδομύχως τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπικοινωνῇ καὶ νὰ συνομιλῇ μὲ αὐτόν.

Εἶναι δὲ ἡ προσευχὴ κατὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς τριττὴ δ ο ξ ο λ ο γ ί α, ὅταν κατ' αὐτὴν δοξάζωμεν τὸν Θεὸν διὰ τὰ μεγάλα καὶ θαυμαστά ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησεν· εὐχαριστία, ὅταν πλήρεις εὐγνωμοσύνης εὐχαριστῶμεν αὐτόν διὰ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα δαψιλῶς καθ' ἐκάστην παρέχει· καὶ τελευταῖον παράκλησις, ὅταν παρακαλῶμεν αὐτόν εἰς μὲν τὸν παρόντα κόσμον νὰ μᾶς προστατεύῃ, εἰς δὲ τὴν μέλλουσαν αἰώνιον ζωὴν νὰ χαρίσῃ ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐπουρανίου βασιλείας του.

Ἡ προσευχὴ, ὅταν γίνεται ἐν ἐπιγνώσει καὶ οὐχὶ μηχανικῶς, πληροῖ τὴν καρδίαν ἡμῶν γαλήνης καὶ ἀνεκφράστου πνευματικῆς ἀγαλλιάσεως. Εἰς τὰς δυσκόλους περιστάσεις τοῦ βίου, ὅταν μᾶς ἀπειλοῦν ποικίλα κακὰ καὶ αἱ συμφοραὶ βυθίζουσιν τὴν

καρδίαν μας εἰς θλίψιν καὶ πένθος, ἢ προσευχὴ παρέχει εἰς ἡμᾶς θάρρος καὶ παρηγορίαν ἐνισχύουσα τὴν ἐλπίδα μας εἰς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ. Ἐπειτα φωτίζει κατὰ τρόπον μυστηριώδη τὸν νοῦν μας, διὰ νὰ βλέπωμεν καὶ νὰ ἐκτιμῶμεν τὰ πράγματα τοῦ παρόντος κόσμου κατὰ τὴν πραγματικὴν τῶν ἀξίαν καὶ μῆτε εὐτυχοῦντες νὰ παρεκτρεπώμεθα, μῆτε δυστυχοῦντες νὰ ἀπελπίζωμεθα. Ἀλλὰ πρὸ πάντων ἡ προσευχὴ στηρίζει ἡμᾶς εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς, ἐμπνέουσα μῖσος πρὸς τὸ κακόν, ἀγάπην δὲ ἀκατάσχετον εἰς τὸ ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον πράττομεν μὲ μεγάλην χαρὰν περιφρονοῦντες τὰ προσκόμματα.

Ἡ Κυριακὴ προσευχή.

Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐδίδαξε ν' ἀποφεύγωμεν τὰς φλυαρίας καὶ τὰ μάταια αἰτήματα εἰς τὴν προσευχὴν καὶ νὰ ζητῶμεν πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ,¹ διότι εἰς αὐτὴν ἔγκειται ἡ εὐτυχία ἡμῶν. Ὑληγόρευσε δὲ καὶ μίαν σύντομον καὶ περιεκτικὴν προσευχὴν, ἡ ὁποία, διότι ἐδιδάχθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ὀνομάζεται Κυριακὴ προσευχή. Λιδασκόμεθα αὐτὴν μικρὰ παιδιά καὶ τὴν ἐπαναλαμβάνομεν μέχρι τέλους τῆς ζωῆς ἡμῶν.

Εἶναι ἡ ἑξῆς :

«Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς· τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δός ἡμῖν σήμερον· καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν· καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Ὅτι σοῦ ἔστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας· Ἀμήν.»²

¹ «Ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν». Ματθ. 6, 33.

² Ματθ. 6, 9—13.

Ἑρμηνεία.

Μὲ τὴν προσευχὴν αὐτὴν ἀπευθυνόμεθα πρὸς τὸν Οὐράνιον Θεόν, τὸν Πατέρα ἡμῶν καὶ πάντων τῶν ἀνθρώπων καὶ εὐχόμεθα πρῶτιστα πάντων νὰ ἁγιασθῇ τὸ ὄνομά του· δηλαδὴ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ θεωροῦν ἅγιον τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὰ ἔργα καὶ τοὺς λόγους των νὰ δοξάζουν τὸ ἅγιον αὐτοῦ ὄνομα. Καὶ οὕτω νὰ ἔλθῃ ἐπὶ τῆς γῆς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, νὰ ἰσχύῃ δηλαδὴ καὶ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἐκτελεῖται τὸ θέλημά του, ὅπως συμβαίνει αὐτὸ εἰς τὸν οὐρανὸν μεταξὺ τῶν ἀγγέλων.

Τὰ αἰτήματα αὐτὰ εἶναι πνευματικά. Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος ἔχει καὶ σῶμα καὶ σωματικὰς ἀνάγκας καὶ μάλιστα ἀνάγκην τροφῆς. Διὰ τοῦτο ζητοῦμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν τὸν ἐπιούσιον ἡμῶν ἄρτον, ὅτι δηλαδὴ χρειαζόμεθα καθ' ἡμέραν διὰ τὴν τροφήν καὶ συντήρησίν μας.

Πολλάκις ὅμως ὁ Θεὸς δὲν εἰσακούει τὰς δεήσεις διὰ τὰς ἁμαρτίας μας. Διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν τὴν ἄφεισιν αὐτῶν, ὑποσχόμενοι, ὅτι καὶ ἡμεῖς δὲν θὰ μνησικακῶμεν ἐναντίον τῶν ἄλλων, ἀλλὰ θὰ συγχωρῶμεν τὰ πρὸς ἡμᾶς σφάλματα τῶν ἄλλων. Διότι ἄλλως ὁ Θεὸς δὲν συγχωρεῖ τὰς ἁμαρτίας μας.

Ἄλλὰ δὲν ἀρκεῖ νὰ συγχωρηθοῦν αἱ ἁμαρτίαι μας. Πρέπει καὶ νὰ μὴ ὑποπίπτωμεν εἰς νέα ἁμαρτήματα καὶ πρὸς τοῦτο ἔχομεν ἀνάγκην τῆς βοήθειας τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν ν' ἀπομακρύνῃ ἀπὸ ἡμᾶς τὸν πειρασμόν, δηλαδὴ πᾶν πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἠμπορεῖ νὰ μᾶς παρασύρῃ εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ νὰ σώσῃ ἡμᾶς ἐκ τοῦ πονηροῦ.

Διότι μόνη ἀληθῆς, σταθερά, αἰώνιος βασιλεία εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ Αὐτοῦ ἡ δύναμις κατορθώνει τὰ πάντα καὶ διὰ τοῦτο εἰς οὐτὸν ἀνήκει πάντοτε ἡ δόξα. Ἀμήν.

*
* *

Ἡ προσευχὴ δύναται νὰ γίνῃ κατ' ἴδιαν. Ἐκαστὸς μόνος ἢ

μέ τὴν οἰκογένειάν του οἰανδήποτε ὥραν δύναται νὰ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Πατέρα Θεόν. Ἄρκει νὰ προέρχεται ἡ προσευχή ἀπὸ καθαρὰν καρδίαν καὶ ὁ πανταχοῦ παρὼν Θεὸς δέχεται αὐτήν.

Συνερχόμεθα ὁμῶς καὶ εἰς τοὺς ναοὺς διὰ νὰ προσευχηθῶμεν ἀπὸ κοινοῦ. Μαρτυροῦμεν τοιουτοτρόπως, ὅτι ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ εἴμεθα ἀδελφοί, ἀποτελοῦμεν ἓν σῶμα με κεφαλὴν καὶ ἀρχηγὸν τὸν Χριστόν. Προσέτι αἱ κοιναὶ αὗται προσευχαὶ συνοδεύονται καὶ ἀπὸ διαφόρους τελετὰς καὶ ἰδίᾳ τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας, τὸ ὁποῖον τελεῖται συνήθως τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἑορτὰς ὑπὸ τοῦ ἱερέως.

8. Ὁ Ναός.

Τὸ κτίριον, ὅπου τελοῦνται αἱ κοιναὶ ἡμῶν προσευχαὶ καὶ αἱ τελεταὶ τῆς Ἐκκλησίας, λέγεται ν α ὄ ς.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν διωγμῶν οἱ Χριστιανοὶ ὡς ναοὺς μετεχειρίζοντο ὑπόγεια σκοτεινά, τὰς Κα τ α κ ὀ μ β α ς. Αἱ κατακόμβαι ἔκοσμοῦντο με διάφορα ἔργα ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς ὡς τὸν σταυρόν, τὸ μονόγραμμα τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ, διάφορα σύμβολα ὡς ἰ χ θ ὺ ς (Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ Υἱὸς Σωτήρ), τὸν ποιμένα με τὸ ἀπολωλὸς πρόβατον ἐπ' ὤμου, καὶ διαφόρους παραστάσεις ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης.

Ἐποῦ δὲ διὰ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἔπαυσαν οἱ διωγμοὶ καὶ ὁ Χριστιανισμὸς ἀπέβη ἡ ἐπίσημος τοῦ Κράτους θρησκεία, οἱ Χριστιανοὶ ἤρχισαν νὰ ἀνεγείρουν ναοὺς μεγαλοπρεπεῖς καὶ νὰ κοσμοῦν αὐτοὺς ποικιλοτρόπως. Καὶ σήμερον οἱ ναοὶ εἶναι τὰ μεγαλοπρεπέστατα κτίρια τῶν πόλεων.

Οἱ ναοὶ κτίζονται εἰς ὄρισμένον ρυθμόν. Εἶναι πάντοτε ἐστραμμένοι πρὸς ἀνατολὰς. Καὶ ἄλλοι μὲν ναοὶ ἔχουν σχῆμα ἐπίμηκες ὀρθογώνιον, διηρημένοι ἐσωτερικῶς με δύο σειρὰς κίωνων ἢ στοῶν εἰς τρία διαμερίσματα, ἄλλοι δὲ σχῆμα σταυροῦ· στεγάζονται συνήθως διὰ τρούλλων. Τὸ σύστημα τῶν τρούλλων ἀνεπτύχθη θαυμασίως ἐν τῇ χριστιανικῇ τέχνῃ. Οἱ

τροῦλλοι τῆς Ἁγίας Σοφίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι ἀπαράμιλλα ἀριστουργήματα. Εἰς τὸν ἀρχιτεκτονικὸν διάκοσμον τῶν ναῶν ἡμῶν προστίθεται ὁ πλοῦτος τῶν εἰκόνων, αἱ ὁποῖαι καλύπτουν τοὺς τοίχους τοῦ ναοῦ καὶ ἰδίᾳ τὸ εἰκονοστασίον.

* *

Ἐσωτερικῶς ὁ ναὸς διὰ τοῦ εἰκονοστασίου διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα, τὸ Ἱερὸν καὶ τὸν κυρίως ναόν, τὰ ὁποῖα ἐπικοινωνοῦν διὰ τριῶν πυλῶν, τῶν ὁποίων ἡ μεσαία καλεῖται ὠραία ἢ βασιλική.

Ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ (τοῦ Ἁγίου Βήματος) εἶναι ἡ Πρόθεσις, ἐπὶ τῆς ὁποίας προσκομίζονται, ἤτοι προετοιμάζονται τὰ τίμια δῶρα, ἡ Ἁγία Τράπεζα, ἐπὶ τῆς ὁποίας τελεῖται ἡ θεία εὐχαριστία· ὑπάρχουν δὲ ἐπ' αὐτῆς πάντοτε τὸ ἀντιμήσιον, τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, τὸ ἀρτοφόριον, ὁ τίμιος Σταυρὸς κτλ. τὸ Σκευοφυλάκιον, ὅπου φυλάσσονται διάφορα ἱερὰ ἄμφια καὶ σκεύη· τούτων τὰ κυριώτερα εἶναι τὸ ἅγ. Ποτήριον, ὁ δίσκος, ὁ ἀστερίσκος, τὰ ἐπ' αὐτῶν ριπτόμενα καλύμματα, ἡ λόγχη, ἡ λαβίς, τὸ ζέον, τὰ ἱερατικά καὶ διακονικὰ φορέματα κτλ. καὶ τὸ σύνθρονον.

Εἰς τὸν κυρίως ναὸν εἶναι τὰ στασίδια διὰ τὸ πλῆθος· δύο ἀναλόγια ἐκατέρωθεν εἶναι διὰ τοὺς ψάλτας, οἱ ὁποῖοι ψάλλουν τὰς ψδὰς, τὰ τροπάρια, τοὺς ὕμνους. Δεξιὰ εἶναι ὁ ἀρχιερατικὸς θρόνος. Ἀπέναντι εἶναι ὁ ἄμβων, ὅπου ὁ διάκονος ἀναγινώσκει τὸ Εὐαγγέλιον καὶ γίνεται τὸ θεῖον κήρυγμα.

Πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ κυρίως ναοῦ ὑπάρχει ὁ Νάρθηξ. Εἰς τὸν Νάρθηκα ἔμενον εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους οἱ κατηχούμενοι, ὅσοι δηλαδὴ ἐδιδάσκοντο τὰς ἀληθείας τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ παρεσκευάζοντο διὰ τὸ βάπτισμα.

* *

✓ Αἱ εἰκόνες. — Ἡ διακόσμησις τῶν ναῶν μὲ εἰκόνας εἶναι

ἀρχαιοτάτη συνήθεια. Εἶδομεν ὅτι αἱ κατακόμβαι ἐκοσμοῦντο μὲ διαφόρους παραστάσεις ἐξωγραφημένας ἢ γλυπτάς. Ἡ δὲ παράδοσις ἀναφέρει, ὅτι καὶ ὁ ἀπόστολος Λουκᾶς ἐξωγράφησεν εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου.

Αἱ εἰκόνες ὑπενθυμίζουν εἰς ἡμᾶς τὸν ἐπὶ τῆς γῆς βίον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, τῆς Παναγίας αὐτοῦ Μητρός, τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, τῶν Πατέρων καὶ Μαρτύρων καὶ ἐν γένει ὅλην τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας.

Κατὰ τῶν εἰκόνων ἐκήρυξαν σφοδρὸν πόλεμον ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου οἱ καλούμενοι εἰ κ ο ν ο μ ἄ χ ο ι (Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος, Κωνσταντῖνος ὁ Ε', Θεόφιλος κ. ἄ.). Οὗτοι ἠθέλησαν νὰ καταργήσουν τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων ἢ νὰ ἀφαιρέσωσιν αὐτὰς τελείως ἐκ τῶν ναῶν. Τοῦτο δέ, διότι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνο ῶ δια τὴν ἀμάθειαν καὶ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν πολυαριθμῶν μοναχῶν ἐπεκράτει μεγάλη δεισιδαιμονία. Πολλοὶ ἐθεοποιοῦν σχεδὸν τὰς εἰκόνας καὶ ἀδιαφοροῦντες τελείως διὰ τὰς ἐντολάς τοῦ Εὐαγγελίου περιέμενον τὴν σωτηρίαν τῶν ἀπὸ τὰς εἰκόνας.

Ἄλλ' ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν διετήρησε τὰς εἰκόνας καὶ διδάσκει, ὅτι προσκυνοῦντες τὰς εἰκόνας ἐκδηλοῦμεν τὴν πρὸς τὸ πρῶτό-τυπον λατρείαν καὶ τὸ σέβας ἡμῶν.

Τοὺς ναοὺς κοσμοῦν ἐπίσης οἱ π ο λ υ έ λ α ι ο ι, αἱ λ υ χ ν ί α ι, αἱ ἐκ κηροῦ λ α μ π ἄ δ ε ς, τὰς ὁποίας ἀνάπτομεν πρὸ τῶν εἰκόνων μὲ εὐλάβειαν. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ὕλικαι προσφοραί, αἱ ὁποῖαι συμβολίζουν τὸν ἐνθερμον ζῆλον καὶ τὴν λατρείαν ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τοὺς ἁγίους αὐτοῦ.

9. Τελεταὶ καὶ ἀκολουθίαι τῆς Ἐκκλησίας.

Συμφώνως μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν διάφοροι πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας συνέταξαν πολλὰς προσευχὰς καὶ ὠραιοτάτους ὕ μ ν ο υ ς, τοὺς ὁποίους ἡμεῖς ἐπανα-

λαμβάνομεν εἰς τὰς τελετὰς καὶ ἀκολουθίας. Οἱ ὕμνοι, ἔργα ἐμπνευσμένων ὕμνογράφων, ψάλλονται μὲ κατάλληλον μέλος ὑπὸ τῶν ψαλτῶν. Μεταξὺ τῶν ὕμνων διακρίνονται διὰ τὸ κάλλος καὶ τὸ ὕψος τῶν τὰ Δοξαστικά τῶν Ἑσπερινῶν, αἱ Καταβασίαι, οἱ Αἴνοι, τὰ Ἑωθινά, ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος (1), οἱ Θρηνοὶ τοῦ Μ. Σαββάτου (2), τὰ τροπάρια τῶν Παθῶν καὶ τῆς Ἀναστάσεως. Εἰς τὰς ἀκολουθίας καὶ τὰς προσευχὰς ἡμῶν μεταχειριζόμεθα καὶ τοὺς Ψαλμοὺς τοῦ Δαυΐδ.

Αἱ κυριώτεραι ἀκολουθίαι τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν εἶναι αἱ ἑξῆς :

Ὁ Ἑσπερινός, ἀποτελεῖται ἀπὸ ψαλμοῦς, προσευχὰς καὶ τροπάρια καὶ εἶναι σύντομος μὲν τὰς συνήθεις ἡμέρας, τὸ δὲ Σάββατον καὶ τὰς παραμονὰς τῶν ἐπισήμων ἑορτῶν ἐκτενέστερος.

Τὸ Ἀπόδειπνον, σειρὰ εὐχῶν καταλλήλων διὰ τὴν ἀναγνωσθοῦν μετὰ τὸ δεῖπνον πρὸ τοῦ ὕπνου.

Ὁ Ὁρθρος, ψάλλεται τὴν πρωΐαν καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ψαλμοῦς, εὐχὰς καὶ ὕμνους.

(1) Ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος λέγεται κοινῶς Χαιρετισμοὶ τῆς Θεοτόκου. Ψάλλεται τὴν Παρασκευὴν τῶν πρώτων πέντε ἑβδομάδων τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς. Ἐποιήθη εἰς τὴν τιμὴν τῆς Θεοτόκου, διὰ τῶν θαυμάτων τῆς ἑποίας ἐσώθη ἐπανειληγμένως ἡ Κωνσταντινούπολις ἀπὸ τῆς ἀπειλῆς τῶν ἀλλοφύλων. Εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου ἀνήκει καὶ τὸ ἑξῆς τροπάριον :

«Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια, ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια, ἀναγράφω σοι ἡ πόλις σου, Θεοτόκε· ἀλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον· ἵνα κράζω σοι, χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε».

(2) Ὁ Ἐπιτάφιος θρήνος τοῦ Μ. Σαββάτου λέγεται καὶ Ἐγκώμια· ἄρχεται μὲ τὸ τροπάριον :

«Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ κατετέθης Χριστέ, καὶ ἀγγέλων στρατιαὶ ἐξεπλήττοντο συγκατάβασιν δοξάζουσαι τὴν σὴν».

Ἡ Λειτουργία ἐπισυνάπτεται εἰς τὸν Ὅρθρον τὰς Κυριακάς, τὰς ἐπισημοὺς ἑορτὰς καὶ πάσας ἐν γένει τὰς ἡμέρας τοῦ ἔτους. Κατ' αὐτὴν τελεῖται τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας.

Αἱ τελεταὶ αὗται εἶναι κανονικαί, ἐπαναλαμβάνονται τακτικὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἄλλαι τελεταὶ τιλοῦνται ἐκτάκτως εἰς ὠρισμένας περιστάσεις τοῦ βίου. Αὗται δὲ εἶναι τὰ Μυστήρια.

ΙΟ. Τὰ Μυστήρια.

Μυστήρια καλοῦνται αἱ ἱεραὶ ἐκεῖναι τελεταὶ τῆς Ἐκκλησίας, καθ' ἃς δι' ὄρατῶν σημείων παρέχεται εἰς τοὺς πιστοὺς ἡ ἀόρατος χάρις τοῦ Παναγίου Πνεύματος. Τὰ μυστήρια ὠρίσθησαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐκηρύχθησαν ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων· εἶναι δὲ ἑπτὰ: Τὸ βάπτισμα, τὸ χρῖσμα, ἡ εὐχαριστία, ἡ μετάνοια, τὸ εὐχέλαιον, ὁ γάμος καὶ ἡ ἱερωσύνη. Ἐκ τούτων τὰ μὲν πρῶτα πέντε εἶναι ὑποχρεωτικά διὰ πάντας τοὺς πιστοὺς, τὰ δὲ δύο τελευταῖα προαιρετικά.

Α'. Τὸ Βάπτισμα.

Οἱ Χριστιανοὶ ὅλοι ὁμοῦ ἀποτελοῦν ἐν σῶμα, τὴν Ἐκκλησίαν. Διὰ νὰ γίνῃ τις μέλος τῆς Ἐκκλησίας πρέπει πρῶτον νὰ βαπτισθῇ. Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐβαπτιζόντο εἰς ὄριμον ἡλικίαν, ἀφοῦ πρότερον ἐκατηχούντο εἰς τὴν πίστιν. Κατόπιν εἰσήχθη ὁ νηπιοβαπτισμός.

Τὸ βάπτισμα τελεῖται ὡς ἑξῆς:

Τὸ παιδίον προσάγεται ἐνώπιον τοῦ ἱερέως ὑπὸ τοῦ ἀναδόχου. Ὁ ἱερεὺς εὐλογεῖ αὐτὸ ἀπαγγέλλων ἐπ' αὐτῷ διαφόρους εὐχὰς. Ὁ δὲ ἀνάδοχος ὁμολογεῖ ἐν ὀνόματι τοῦ ἀγγελίου παιδίου τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, κηρύττει ὅτι «συντάσσεται τῷ Χριστῷ» καὶ ἀπαγγέλλει τρεῖς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως. Τοιού-

τοτρόπως αναδέχεται τὴν εὐθύνην καὶ ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν κατήχησιν τοῦ παιδίου, ὅταν αὐτὸ θὰ φθάσῃ εἰς κατάλληλον ἡλικίαν. Ὁ ἱερεὺς τότε βυθίζει τὸ παιδίον τρις εἰς ἡγιασμένον ὕδωρ ἐντὸς τῆς *κολυμβήθρας* ἐπιλέγων : « *Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος* ». Ἡ τριττὴ αὕτη κατάδυσις καὶ ἀνάδυσις συμβολίζει τὴν τριήμερον ταφὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ.

Οὕτω τελούμενον τὸ βάπτισμα εἶναι διὰ τὸ παιδίον *λευτερόν παλιγγενεσίας*. Δι' αὐτοῦ δηλαδὴ καθαρίζεται τὸ παιδίον ἀπὸ πάντα ῥύπον τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ἀποβαίνει νέος ἄνθρωπος καὶ εἰσάγεται ἄγνος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. Ἄρα εἶναι τὸ βάπτισμα ἀπαραίτητον. Διὰ τοῦτο, ἐὰν κινδυνεύῃ τὸ παιδίον καὶ ἱερεὺς δὲν ὑπάρχη δύναται καὶ ὁ πατὴρ ἢ ἄλλος τις τῶν παρευρισκομένων νὰ βαπτίσῃ τὸ παιδίον, ἀκόμη καὶ ἄνευ ὕδατος (ἐν τῷ ἀέρι) καὶ τὸ τοιοῦτον βάπτισμα θεωρεῖται τέλειον καὶ ἔγκυρον, ἀρκεῖ νὰ τελεσθῇ εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Τὸ βάπτισμα συνέστησεν ὁ Κύριος ἡμῶν παραγγείλας μετὰ τὴν ἀνίστασιν εἰς τοὺς μαθητάς του τὰ ἑξῆς : « *Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος* » (1) καί, « *ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθὲις σωθήσεται* » (2).

B'.

Εἰς τὸ μυστήριον τοῦ Βαπτίσματος συνάττεται τὸ μυστήριον τοῦ *χρίσματος*. Κατὰ τὴν ἱερὰν τελετὴν τοῦ χρίσματος ὁ ἱερεὺς χρίει δι' ἡγιασμένου μύρου τὰ μέλη τοῦ παιδίου ἐπι-

(1) *Ματθ.* 28, 19.

(2) *Μάρκ.* 16, 16.

λέγων «σφραγίς δώρεᾱς Πνεύματος ἁγίου Ἐμὴν». Δηλαδή διακηρύττει, ὅτι τὸ χρίσμα εἶναι ἡ ἐπιβεβαίωσις τοῦ ὅτι παρέχονται εἰς τὸν νεοφώτιστον τὰ ποικίλα χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος διὰ νὰ ἐνισχύεται καὶ αὐτὸς καὶ στηρίζεται εἰς τὴν νέαν πίστιν (1).

Τὸ χρίσμα ἦτο σύνηθες καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ προφῆται ἀνεδεικνύοντο χριόμενοι, ἦσαν χριστοί. Καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν διὰ τοῦτο λέγεται καὶ Χριστός, διότι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὠρίσθη Σωτὴρ τῆς ἀνθρωπότητος.

Τὸ ἅγιον μύρον, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται εἰς τὸ μυστήριον τοῦ χρίσματος, παρασκευάζεται δι' ἰδίας τελετῆς εἰς τὰ Πατριαρχεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὴν Μεγάλην ἑβδομάδα τῶν Παθῶν, ἀγιάζεται κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς Μ. Πέμπτης ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν Συνοδικῶν καὶ ἐκεῖθεν διανέμεται εἰς τὸς κατὰ τόπους Ἐκκλησίας.

Γ'. Εὐχαριστία.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς πρὸ τῆς σταυρώσεώς του κατὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον ἔλαβεν ἄρτον, ἠψλόγησεν αὐτὸν καὶ διένειμεν εἰς τοὺς μαθητάς του λέγων «λάβετε φάγετε τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν» (2). Προσέθηκε δέ «τοῦτο πειθεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν».

Τοιοῦτοτρόπως ἐσύστησεν ὁ Κύριος ἡμῶν τὸ μυστήριον

(1) «Ὁ δὲ καρπὸς τοῦ Πνεύματος ἐστὶν ἀγάπη, χαρὰ, εὐφροσύνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἐγαθωσύνη, πίστις, πραότης, ἐγκράτεια». Γαλ. 5, 22.

(2) Ματθ. 26, 26 — 28.

(3) Λουκ. 22, 19. Α. Κορ. 12, 24.

τῆς θείας εὐχαριστίας. Τὸ μυστήριον τοῦτο ἐτέλουν μὲν μετὰ πολλῆς εὐλαβείας οἱ Ἀπόστολοι καὶ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου, τελεῖται δὲ καὶ σήμερον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κατὰ τὴν **θ ε ῖ α ν λ ε ι τ ο υ ρ γ ί α ν**.

Διὰ τὸ μυστήριον τῆς εὐχαριστίας χρησιμοποιεῖται **ἐ ν ζ υ μ ο ς ἄ ρ τ ο ς** καὶ **ο ἴ ν ο ς** μεμιγμένος μεθ' ὕδατος. Ἀμφότερα δὲ ταῦτα διὰ τῶν εὐχῶν τῆς Ἐκκλησίας **μ ε τ ο υ σ ι ο ὦ ν τ α ι**, δηλαδή μεταβάλλονται εἰς **σ ῶ μ α** καὶ **α ἵ μ α** τοῦ Χριστοῦ· ὁ δὲ μεταλαμβάνων ἐξ αὐτῶν μεταλαμβάνει αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ γίνεται κοινωνὸς τῆς δόξης αὐτοῦ· **« ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει, καγὼ ἐν αὐτῷ »** (1).

Οἱ χριστιανοὶ ὀφείλουν νὰ μεταλαμβάνουν ὡς ἀνὴρ θεωρήσουν ἑαυτοὺς ἀξίους. Ἡ δὲ ἐκκλησία ἡμῶν ἀπαιτεῖ νὰ μεταλαμβάνωμεν τοῦλάχιστον τετράκις τοῦ ἔτους, τὸ Πάσχα, τὰ Χριστούγεννα, τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης τῶν Ἀποστόλων καὶ τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Πρὸ τῶν μεγάλων τούτων ἑορτῶν οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὥρισαν **ν η σ τ ε ῖ α ν**, κατὰ τὴν ὁποίαν ὀφείλουν οἱ χριστιανοὶ νὰ ἀπέχουν ὄχι μόνον ἀπὸ ὠρισμένας τροφάς, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὰς κακὰς ἕξεις καὶ τὴν ἁμαρτίαν, προσέτι δὲ νὰ μετανοήσουν εὐληκρινῶς καὶ νὰ ἐξομολογηθοῦν, διὰ νὰ εἶναι ἀξιοὶ νὰ κοινωνήσουν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλως ὑποπίπτουν εἰς μεγάλην ἁμαρτίαν, ἐὰν προσέλθουν εἰς τὴν θεῖαν κοινωνίαν ἀναξίως χωρὶς νὰ δοκιμάσουν ἑαυτοὺς (2).

(1) Ἰωάν. 6, 56.

(2) « Δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτὸν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω· ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κριμα ἐαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει » Α΄ Κορινθ. 11, 28.

Ἡ θεία λειτουργία.

Τὸ μυστήριον τῆς εὐχαριστίας τελεῖται κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν. Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν εἶναι ἀνεγνωρισμένοι δύο τύποι λειτουργιῶν, ἡ λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ ἡ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ἡ πρώτη τελεῖται τὰς πρώτας πέντε Κυριακὰς τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, τὴν Μ. Πέμπτην, τὸ Μ. Σάββατον, τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων καὶ τὴν ἑορτὴν τοῦ Μ. Βασιλείου. Ἡ λειτουργία Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, οὕσα κατὰ τι συντομωτέρα τῆς πρώτης, τελεῖται τὰς λοιπὰς ἡμέρας.

Ἡ ἀκολουθία τῆς λειτουργίας διαιρεῖται εἰς τὴν π ρ ο σ κ ο μ ι δ ῆ ν καὶ τὴν κ υ ρ ί ω ς λ ε ι τ ο υ ρ γ ί α ν.

α΄.) Ἡ προσκομιδὴ εἶναι ἡ προετοιμασία τῆς θείας λειτουργίας. Κατ' αὐτὴν ὁ ἱερεὺς ἐνδεδυμένος τὴν ἱεράν του στολήν, ἐνῶ οἱ ψάλται ψάλλουν τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ὁρθρου, λαμβάνει ἐπὶ τῆς π ρ ο θ έ σ ε ω ς τὴν π ρ ο σ φ ο ρ ά ν, δηλαδὴ ἄρτον ὑπὸ τῶν χριστιανῶν προσφερόμενον καὶ φέροντα τὴν σφραγίδα τοῦ σταυροῦ, καὶ ἀποχωρίζει ἀπ' αὐτοῦ διὰ τῆς λό γ χ η ς τὸ τετράγωνον τὸ φέρον τὴν σφραγίδα ἐπιλέγων· *«εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ»*. Τοῦτο καλεῖται ἄ μ ν ο ς καὶ παριστᾷ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Διὰ τοῦτο τεμαχίζων αὐτὸν διὰ τῆς λόγξης ἐντὸς τοῦ δίσκου ὁ ἱερεὺς προσθέτει· *«θύεται ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ, ὁ αἶρων τὴν ἁμαρτίαν τὸν κόσμου, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας»*.

Μετὰ τοῦτο βυθίζει τὴν λόγξην εἰς τὸν ἄρτον αὐτὸν λέγων· *«καὶ εἰς τῶν στρατιωτῶν λόγξῃ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ ἐνυξε καὶ εὐθὲως ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ»* καὶ συγχρόνως χύνει ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ Ποτηρίου οἶνον καὶ ὕδωρ.

Οὕτω προετοιμάζονται τὰ τίμια δῶρα διὰ τὴν θείαν εὐχαριστίαν.

β'. Μετὰ ταῦτα ἄρχεται τὸ κύριον μέρος τῆς θείας λειτουργίας διὰ τοῦ «*Εὐλόγημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος*». Ὁ ἱερεὺς ἀπευθύνει ἐκτενεῖς πρὸς τὸν Θεὸν δεήσεις ὑπὲρ σύμπαντος τοῦ κόσμου. Γίνεται ἡ *Μικρὰ Εἴσοδος* μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου· τοῦτο συμβολίζει τὴν εἰς τὸν κόσμον εἴσοδον τοῦ Κυρίου ἡμῶν, Ἐναγινώσκονται περικοπαὶ ἀπὸ τὰς Πράξεις ἢ τὰς ἐπιστολάς τῶν Ἀποστόλων καὶ ἀπὸ τὰ ἱερὰ εὐαγγέλια. Τὴν ἀνάγνωσιν αὐτὴν ἐπηκολούθει ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ τακτικὰ τὸ ἱερὸν κήρυγμα ἐκ τοῦ ἄμβωνος. Τοῦτο γίνεται καὶ σήμερον ὅπου ὑπάρχουν ἱεροκήρυκες. Μὲ τὸ κήρυγμα ὁ λαὸς διδάσκεται τὰς ἀληθείας τῆς πίστεως καὶ καθοδηγεῖται εἰς τὴν ἀρετὴν.

Κατόπιν ψάλλεται ἀργὰ ὑπὸ τοῦ δεξιοῦ χοροῦ ὁ *χερουβικὸς ὕμνος* (1). Δι' αὐτοῦ προτρέπονται οἱ χριστιανοὶ νὰ ψάλλουν, ὅπως οἱ ἄγγελοι εἰς τὸν οὐρανόν, τὸν τρισάγιον ὕμνον, νὰ ἀφήσουν πᾶσαν βιωτικὴν φροντίδα καὶ νὰ ὑποδεχθῶν τὸν βασιλέα τῶν ὅλων Χριστόν.

Ὁ ἱερεὺς τότε παραλαμβάνει ἀπὸ τὴν Πρόθεσιν μὲ εὐλάβειαν τὸ Ἅγιον Ποτήριον καὶ τὸν Δίσκον μὲ τὰ τίμια δῶρα κεκαλυμμένα. ἔξέρχεται ἐκ τῆς βορείας θύρας τοῦ ἱεροῦ, τελεῖ τὴν *Μεγάλην εἴσοδον* καὶ ἀποθέτει τὰ τίμια δῶρα ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης.

Ἀκολουθῶς ὁ ἱερεὺς πρὸ τῆς ἁγίας Τραπέζης ἀναγινώσκει σειρὰν μυστικῶν εὐχῶν, τῶν ὁποίων ἐκφωνοῦνται μόνον τὰ τέλη· οἱ δὲ ψάλλται ἄδουσι τοὺς *Τριαδικοὺς* καλουμένους ὕμνους, ἀναγινώσκειται δὲ ἐν τῷ μεταξύ καὶ τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως καὶ τὸ Πάτερ ἡμῶν.

Ἡ μυστηριωδεστέρα καὶ ἁγιωτέρα στιγμή ἐν τῇ θείᾳ λει-

(1) Οἱ τὰ χερουβιμ μυστικῶς εἰκονίζοντες καὶ τῇ ζωοποιῷ Τριάδι τὸν τρισάγιον ὕμνον προσάδοντες, πᾶσαν τὴν βιωτικὴν ἀποθώμεθα μέριμναν, ὡς τὸν βασιλέα τῶν ὅλων ὑποδεξόμενοι ταῖς ἀγγελικαῖς ἀοράτως δορυφορούμενον τάξεσιν. Ἐλληλούια.

τουργία εἶναι ἐκείνη, καθ' ἣν γίνεται ἡ μετουσίωσις. Ἐνῶ δηλ. ψάλλεται τὸ «Σὲ ὑμνοῦμεν κτλ.», ὁ ἱερεὺς ἔμπροσθεν τῆς Ἀγίας Τραπέζης μετὰ κατανύξεως μεγάλης δέεται μυστικῶς λέγων τὰ ἑξῆς : «Ἐπι προσφερομέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην καὶ ἀνάιμακτον λατρείαν καὶ παρακαλοῦμεν καὶ δεόμεθα καὶ ἱκετεύομεν, κατάρτεμψον τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα». Ἐἴτα συμπλέκων σταυροειδῶς τὰ δάκτυλά του σταυροσημειοῖ τὰ τίμια δῶρα καὶ δὴ πρῶτον τὸν ἄρτον ἐπιλέγων «καὶ ποιήσον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον Σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου», ἔπειτα τὸν ἐν τῷ ποτηρίῳ οἶνον ἐπιλέγων «τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον Αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου» καὶ τέλος ἀμφοτέρω τὰ ἅγια ἐπιπροσθέτων «μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί Σου τῷ Ἀγίῳ». Τὴν στιγμὴν αὐτὴν διὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὰ ἐπὶ τῆς τραπέζης προκείμενα δῶρα μετουσιοῦνται εἰς αὐτὸ τὸ Σῶμα καὶ αὐτὸ τὸ Αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἐἴτα, ἐνῶ ψάλλεται μὲ ἄργον μέλος τὸ Κοινωνικόν, μεταλαμβάνει ὁ ἱερεὺς, μετὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ Κοινωνικοῦ καλεῖ

(2) (Ὁμολογήσωμεν) Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ἑμοσύσιον καὶ ἀχώριστον.

«Ἀγαπήσω σε, Κύριε, ἡ ἰσχὺς μου· Κύριος στερῆμά μου καὶ καταφυγή μου καὶ ῥύστης μου».

«Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, Κύριος Σαβαώθ, πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης σου, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὡσαννὰ ἐν τοῖς Ὑψίστοις!»

«Σὲ ὑμνοῦμεν, σὲ εὐλογοῦμεν, σὲ εὐχαριστοῦμεν, Κύριε, καὶ δεόμεθά σου ὁ Θεὸς ἡμῶν».

«Ἀξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς μακαρίζειν σε τὴν Θεοτόκον, τὴν ζειμακάριστον καὶ παναμώμητον καὶ μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερουβιμ καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφείμ, τὴν ἀδιαφθόρως Θεὸν Λόγον τεκοῦσαν, τὴν ὄντως Θεοτόκον Σὲ μεγαλύνομεν!»

τοὺς πιστοὺς νὰ προσέλθουν «μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης» διὰ νὰ κοινωνήσουν τῶν ἀχράντων μυστηρίων.

Ἐπειδὴ δὲ δὲν μεταλαμβάνουν πάντες καθ' ἑκάστην λειτουργίαν, διὰ τοῦτο διανέμεται εἰς τοὺς πιστοὺς ἀντίδωρον τεμάχιον δηλαδὴ ἐκ τοῦ ἡγιασμένου ἄρτου τοῦ χρησιμοποιηθέντος διὰ τὴν Εὐχαριστίαν ὑπὸ τοῦ ἱερέως εὐχομένου, «Εὐλογία Κυρίου καὶ ἔλεος ἔλθοι ἐφ' ὑμᾶς».

Οὕτω λήγει ἡ θεία λειτουργία.

Δ'. Ἡ Ἐξομολόγησις.

Ἡ μετάνοια ἢ ἡ ἔξομολόγησις εἶναι ἡ ἱερὰ ἐκείνη τελετὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Χριστιανὸς μετανοῶν καὶ ὁμολογῶν ἐνώπιον τοῦ πνευματικοῦ τὰς ἁμαρτίας του λαμβάνει τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν. Τὸ μυστήριον τοῦτο συνέστησεν ὁ Κύριος ἡμῶν, ὅτε ἔδωκεν εἰς τοὺς μαθητάς του καὶ δι' αὐτῶν εἰς τοὺς διαδόχους των τὴν ἐξουσίαν νὰ συγχωρῶσι τὰς ἁμαρτίας λέγων : «*Ὅσα ἂν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἂν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ*» (1). Διὰ τοῦτο «πολλοὶ τῶν πεπιστευκότων ἤρχοντο ἔξομολογούμενοι καὶ ἀναγγέλλοντες τὰς πράξεις αὐτῶν» (2) ἐνώπιον τῶν Ἀποστόλων καὶ ἐλάμβανον τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν. Διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τῆν ἁμαρτίαν ὀφείλει ὁ Χριστιανὸς νὰ ἀναγνωρίσῃ αὐτὴν εἰλικρινῶς καὶ μὲ συγκριβὴν νὰ μετανοήσῃ δι' αὐτήν. Ὁ δὲ πνευματικὸς παρέχων τὴν ἄφεσιν ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ παραμυθεῖ καὶ ἐνισχύει τὸν μετανοοῦντα, καταλλάσσει καὶ συμφιλιώνει τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστιανὸς πρέπει νὰ καταφεύγῃ εἰς τὴν ἔξομολόγησιν, ὡσάκις αἰσθάνεται εἰς τὴν ψυχὴν του τὸ βᾶρος ἁμαρτίας τινός.

(1) Ματθ. 18, 18.

(2) Πράξ. 19, 18.

Ἰδία δὲ ὀφείλομεν νὰ ἔξομολογηθῶμεν πρὸ τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας διὰ νὰ εἴμεθα καθαροὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν, ὅταν θὰ μεταλάβωμεν τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ.

Ε'. Τὸ Εὐχέλαιον.

Τὸ μυστήριον τοῦ Εὐχελαιίου τελεῖται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν κυρίως δι' ἀσθενεῖς, συνήθως μὲν ὑπὸ πολλῶν ἱερέων, ἐν ἑλλείψει δὲ καὶ ὑπὸ ἑνός. Κατὰ τὴν ἱερὰν ταύτην τελετὴν προτίθεται ἔλαιον, τὸ ὁποῖον διὰ διαφόρων εὐχῶν ἀγιάζεται καὶ δι' αὐτοῦ χρίεται ὁ ἀσθενὴς εἰς ἴασιν τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, ἥτοι πρὸς θεραπείαν τοῦ σώματος καὶ ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν του.

Καὶ τὸ μυστήριον τοῦτο συνέστησεν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν. Κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ οἱ Ἀπόστολοι περιερχόμενοι τὰς κώμας «*ἤλειφον ἔλαιῳ πολλοὺς ἀρρώστους καὶ ἐθεράπευον*» (1). Ὁ δὲ ἀπόστολος Ἰάκωβος εἰς τὴν Καθολικὴν του ἐπιστολὴν παραγγέλλει, ἐὰν ἀσθενῇ τις ἐκ τῶν Χριστιανῶν νὰ προσκληθῶν οἱ πρεσβύτεροι τῆς Ἐκκλησίας, νὰ προσευχηθῶν δι' αὐτὸν καὶ νὰ τὸν ἀλείψουν μὲ ἔλαιον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου. Καὶ ὁ Κύριος θὰ τὸν θεραπεύσῃ χάρις εἰς τὴν εὐχὴν, ἣ ὁποία στηρίζεται εἰς τὴν πρὸς Αὐτὸν πίστιν· συγχρόνως δὲ θὰ συγχωρηθῶν καὶ αἱ ἁμαρτίαι του (2).

(1) Μάρκ. 6, 13.

(2) «*Ἀσθενεὶ ἐν ὑμῖν; Προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν ἀλείψαντες αὐτὸν ἔλαιῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου· καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεὶ αὐτὸν ὁ Κύριος· κἂν ἁμαρτίας ᾖ πεποιηκώς, ἀφεθήσεται αὐτῷ*» Ἰακωβ. 5, 14—15

Η'. Ὁ Γάμος.

Ὁ Γάμος εἶναι ἱερὰ τελετή, κατὰ τὴν ὁποίαν διὰ τοῦ ἱερέως εὐλογεῖται καὶ ἀγιαζεται ἡ ἐξ ἀγάπης φυσικῆ ἔνωσης ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς πρὸς συμβίωσιν ἐν ἀμοιβαίᾳ ἀγάπῃ καὶ πρὸς τεκνογονίαν. Διὰ τῆς εὐλογίας τῆς Ἐκκλησίας ὁ φυσικὸς δεσμός τοῦ γάμου μεταβάλλεται εἰς ἔνωσιν πνευματικὴν, εἰσάγεται ἡ χρηστότης καὶ ἡ ἀρετὴ εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ ἐξισοῦται ἡ γυνὴ μὲ τὸν ἄνδρα. Διότι πρὸ τοῦ χριστιανισμοῦ ἡ γυνὴ κατεῖχε πολὺ ταπεινὴν θέσιν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ καὶ ἐθεωρεῖτο σχεδὸν δούλη, ὁ δὲ χριστιανισμὸς ἀνύψωσε τὴν θέσιν αὐτῆς διδάξας, ὅτι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὅλοι εἶναι ἴσοι καὶ δὲν ὑπάρχει διαφορὰ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, δούλου ἢ ἐλευθέρου, Ἑλληνος ἢ Ἰουδαίου (1).

Τοῦ μυστηρίου τοῦ Γάμου προηγεῖται ὁ ἀ ρ ρ α β ὶ ν. Κατ' αὐτὸν γίνεται ἀνταλλαγὴ δ α κ τ υ λ ῖ ω ν· τοῦτο μαρτυρεῖ τὴν ἀμοιβαίαν συγκατάθεσιν καὶ τὴν ἔνωσιν τῶν μελλονύμφων.

Κατὰ δὲ τὴν τελετὴν τοῦ Γάμου ὁ ἱερεὺς ἐπικαλεῖται ἐπὶ τοὺς νεονύμφους τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ· στέφει αὐτοὺς διὰ σ τ ε φ ἄ ν ω ν εἰς ἔνδειξιν καὶ τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ὑψηλῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν τοιουτοτρόπως καταλαμβάνουν ἐν τῇ κοινωσίᾳ.

Τοιουτοτρόπως τελούμενος ὁ γάμος δὲν εἶναι προσωρινὸς δεσμός. Δι' αὐτοῦ ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ συνδέονται καὶ ἀποτελοῦν πλέον ἐν σῶμα καὶ μίαν ψυχὴν. Ὀφείλουν πρὸς ἀλλήλους ἀμοιβαίαν πίστιν, ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν. Μόνον ὁ θάνατος πρέπει νὰ τοὺς χωρίσῃ. Ὁ ἀνὴρ ὡς ἰσχυρότερος ὀφείλει

(1) Πάντες γὰρ υἱοὶ Θεοῦ ἐστε διὰ τῆς πίστεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε. Οὐκ ἐν Ἰουδαίῳ οὐδὲ Ἑλληνι, οὐκ ἐν δούλῳ οὐδὲ ἐλεύθερῳ, οὐκ ἐν ἄρσεν καὶ θήλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» Γαλ. 3, 26—28.

νά προστατεύη τὴν γυναῖκα, αὐτὴ δὲ νά ὑπακούῃ εἰς τὸν ἄνδρα. Ἐντὸς τῆς οἰκογενείας ὅλα των τὰ ἔργα πρέπει νά κανονίζονται σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, ὥστε τὰ τέκνα των ἀμέσως ἐξ ἀρχῆς νά βλέπουν καλὰ παραδείγματα καὶ νά ἀκούουν λόγους σωφροσύνης διὰ νά μορφωθοῦν ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐνάρενοι, ἀληθεῖς χριστιανοί.

Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν δὲν ἐπιτρέπει τὸν γάμον μεταξὺ στενῶν συγγενῶν. Ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἕτερος τῶν συζύγων ἢ ἐπέλθῃ νόμιμον διαζύγιον ἐπιτρέπει δεύτερον καὶ τρίτον μόνον γάμον. Καὶ τὸ διαζύγιον ἐπιτρέπεται εἰς ὀρισμένας μόνον περιπτώσεις, ὅταν ὑπάρχουν δι' αὐτὸ σοβαροὶ λόγοι.

Ζ'. Ἡ ἱερωσύνη.

Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὑπάρχει ἰδιαιτέρα τάξις ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι ἐκτελοῦν τὰς διαφόρους ἱεράς τελετὰς, ἀπευθύνουν πρὸς τὸν Θεὸν ἐκ μέρους πάντων τῶν πιστῶν τὰς κοινὰς προσευχὰς καὶ φροντίζουν διὰ τὴν διοίκησιν καὶ τὰ συμφέροντα τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ἄνδρες οὗτοι εἶναι οἱ διάκονοι, οἱ πρεσβύτεροι (ἱερεῖς) καὶ οἱ ἐπίσκοποι (ἀρχιερεῖς). Πάντες ὁμοῦ ἀποτελοῦν τὸν κληρὸν τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἐκλογή καὶ προχείρισις αὐτῶν γίνεται δι' ἱερᾶς τελετῆς, τοῦ Μυστηρίου τῆς Ἱερωσύνης. Ἡ τελετὴ αὕτη λέγεται καὶ χειροτονία καὶ τελεῖται ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως κατὰ τὴν θεϊαν λειτουργίαν ὡς ἐξῆς :

Ὁ ἀρχιερεὺς ἐπιθέτει τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὑποψηφίου καὶ ἐπικαλεῖται ἐπ' αὐτὸν τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διὰ νά καταταχθῇ καὶ αὐτὸς μεταξὺ τῶν διαδόχων τῶν Ἀποστόλων καὶ λάβῃ τὴν εἰς αὐτοὺς δοθεῖσαν ἐξουσίαν, νά τελῇ δηλαδὴ τὰ μυστήρια καὶ νά συγχωρῇ τὰς ἁμαρτίας τῶν πιστῶν. Ἡ χειροτονία διακόνου ἢ πρεσβυτέρου τελεῖται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου, ἡ δὲ τοῦ ἐπισκόπου χειροτονία ὑπὸ τριῶν ἢ περισσοτέρων ἀρχιερέων.

Οἱ ἀνήκοντες εἰς τοὺς τρεῖς τούτους βαθμοὺς τῆς ἱερωσύνης ἔχουν εἰδικὰ καθήκοντα.

Οἱ διάκονοι βοηθοῦν τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς ἐπισκόπους εἰς τὴν λειτουργίαν καὶ τὰς λοιπὰς τελετάς, οὐδὲν δὲ μυστήριον δύνανται νὰ τελέσουν μόνοι.

Οἱ ἱερεῖς ἐκτελοῦν τὰ μυστήρια, πλὴν τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης. Καὶ τὸ μυστήριον τῆς ἔξομολογήσεως ἐκτελοῦν μόνον ἐκεῖνοι οἱ ἱερεῖς, οἱ ὅποιοι ἔχουν εἰδικὴν ἄδειαν τοῦ ἐπισκόπου καὶ λέγονται πνευματικοί. Ἐνίστε λαμβάνουν οἱ ἱερεῖς διακριτικούς τινες τίτλους καὶ καλοῦνται Οἰκονόμοι, Πρωθιερεῖς, Σύγγελοι, Σακελλάριοι, Πρωτέκδικοι ἢ ὅταν εἶναι ἄγαμοι Ἀρχιμανδριῖται, Πρωτοσύγγελοι.

Οἱ Ἀρχιερεῖς τελοῦν συνήθως μετὰ ἱερέων καὶ διακόνων πάντα τὰ μυστήρια. Εἰς αὐτοὺς εἶναι ἀνατεθειμένη καὶ ἡ διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τόπους διακρίνονται εἰς Ἐπισκόπους, Ἀρχιεπισκόπους, Μητροπολίτας.

Τέσσαρες Ἀρχιεπίσκοποι τῆς Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας φέρουν τὸν τίτλον τοῦ Πατριάρχου, ὁ Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Ἀντιοχείας, ὁ Ἱεροσολύμων καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας. Ὁ Κωνσταντινουπόλεως λέγεται Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης καὶ Ἐθναρχῆς, θεωρεῖται πρῶτος κατὰ τὴν τάξιν ἔχει περὶ ἑαυτὸν Ἱερὰν Σύνοδον ἐκ δώδεκα Ἀρχιερέων, μετὰ τῶν ὁποίων κυβερνᾷ τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ὑπόδουλον ἔτι εἰς τὴν Τουρκίαν.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἐλευθέρας Ἑλλάδος θεωρεῖται αὐτοκέφαλος, δηλαδὴ ἀνεξάρτητος ἀπὸ ἄλλην ἐκκλησίαν καὶ διοικεῖται ὑπὸ Ἱερᾶς Συνόδου ἐκ τεσσάρων ἐπισκόπων, τῶν ὁποίων προεδρεῖ ὁ ἐκάστοτε Μητροπολίτης καὶ ἕξαρχος Ἀθηνῶν.

Αὐτοκέφαλοι εἶναι καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τῶν λοιπῶν Ὀρθόδοξων κρατῶν, Ρωσίας, Σερβίας, Ρουμανίας καὶ τῆς Κύπρου. //

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΙΣΤΕΥῃ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ

X

11. Τὰ δόγματα.

Εἰς τὰ προηγούμενα κεφάλαια εἶδομεν τοὺς τύπους τῆς λατρείας, δηλαδή τὰ διάφορα ἔξωτερικὰ μέσα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐκδηλώνομεν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν καὶ εὐσέβειαν ἡμῶν. Ἐφεξῆς θὰ ἴδωμεν πῶς παριστάνει ἡμῖν τὸν Θεὸν ἡ θρησκεία ἡμῶν, δηλαδή τί διδάσκει περὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν σχέσεών του πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ ὅλον ἐν γένει τὸν κόσμον. Θὰ μάθωμεν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ὅλον καὶ κυβερνᾷ αὐτόν, ὅτι ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον, ἔσωσεν αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὸν προώρισε διὰ τὴν οὐράνιον καὶ αἰώνιον ζωὴν. Αἱ διδασκαλῖαι αὗται τοῦ Χριστιανισμοῦ περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους τοῦ κόσμου ἐν γένει καὶ ἰδίᾳ περὶ τῆς δημιουργίας καὶ τῆς σωτηρίας, περὶ τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς προορισμοῦ καὶ τῆς μετὰ θάνατον ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου λέγονται **δ ό γ μ α τ α**. Τὰ δόγματα εἶναι ὑψηλαὶ ἀλήθειαι προερχόμεναι ἐξ ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ. Ἀποτελοῦν τὴν βάσιν τῆς θρησκείας ἡμῶν· ὁ Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ πιστεύῃ ἀκραδάντως εἰς τὴν ἀλήθειαν αὐτῶν. Ἄλλως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῇ Χριστιανός, εἶναι ἄπιστος.

12. Τὸ σύμβολον τῆς πίστεως.

Τὰ δόγματα τῆς πίστεως ἡμῶν εὐρίσκονται ἐν περιλήψει εἰς τὸ **Σύμβολον τῆς πίστεως**, τὸ ὁποῖον εἶναι μία σύντομος ὁμολογία τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως ἡμῶν. Τὸ σύμβο-

λον τῆς πίστεως ἀποτελεῖται ἀπὸ 12 ἄρθρα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ μὲν πρῶτα 7 συνέταξεν ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, τὰ δὲ λοιπὰ ἄρθρα ἡ δευτέρα Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.

Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ χριστιανισμοῦ ὁσάκις παρουσιάζοντο εἰς τὴν ἐκκλησίαν δύσκολα ζητήματα, συνήρχοντο εἰς κοινὰς συναθροίσεις οἱ ἐπίσκοποι, οἱ πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκεῖ συνεζήτουν λεπτομερῶς τὰ ζητήματα, ἠρμήνευον σαφέστερον τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν καὶ διετύπωνον αὐτὴν εἰς περιληπτικούς κανόνας καὶ ἐκανόνιζον τὰ τῆς λατρείας καὶ ἐν γένει ὅλον τὸν βίον τῆς Ἐκκλησίας. Αἱ συναθροίσεις αὗται ἐκαλοῦντο *ί ε ρ α ἰ σ ύ ν ο δ ο ι*. Ἐξ αὐτῶν ἑπτὰ εἶναι αἱ σπουδαιόταται καὶ καλοῦνται οἰ κ ο υ μ ε ν ι κ α ἰ, διότι εἰς αὐτὰς ἔλαβον μέρος ἀντιπρόσωποι ἀπὸ ὅλα τὰ τμήματα τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Λοιπὸν ἐκ τῶν συνόδων τούτων αἱ δύο πρῶται συνέταξαν τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, ἡ μὲν πρώτη συνελθοῦσα κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἐν Νικαίᾳ τῷ 325, ἡ δὲ δευτέρα ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 381.

Τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως ἔχει ὡς ἑξῆς :

1. — Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, πατέρα, παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀορατῶν.

2. — Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογεῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο.

3. — Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα.

4. — Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα.

5. — Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς.

6. — Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς.

7.—Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.

8. —Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ Κύριον, τὸ Ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν.

9. — Εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν, καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν.

10. — Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

11. — Πρὸςδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν.

12. — Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν.

13. Ἡ δημιουργία καὶ ἡ θεία πρόνοια.

Ἡ βᾶσις τῶν δογμάτων τῆς πίστεως ἡμῶν εἶναι ὅτι ὁ πᾶρχει εἰς καὶ μόνος Θεός. Ὁ Θεός εἶναι ὄν ἀναρχον, αἰδιον καὶ ἀσώματον. Ὁ Θεός ὑπῆρχε πάντοτε καὶ θὰ ὑπάρχη αἰωνίως. Τὰ πάντα δύναται καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄγνωστον καὶ κρύφιον δι' αὐτόν. Εἶναι ὄν τέλειον καὶ οὐδενὸς ἔχει ἀνάγκην. Εἶναι πανάγαθος καὶ τὰ πάντα ποιεῖ διὰ τὸ καλὸν τῶν πλασμάτων του.

* *
*

Ὁ Θεός ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ἐκ τοῦ μηδενὸς διὰ μόνου τοῦ λόγου του. Εἶπε δηλαδὴ «γενηθήτω» καὶ ἐγένετο ὁ κόσμος. Διὰ τὴν δημιουργίην τὸν ἄνθρωπον ἔλαβε χοῦν καὶ ἔπλασεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ σῶμά του. Ἐπειτα δὲ ἐνεφύσησεν εἰς αὐτὸ ψυχὴν ζῶσαν. Τοῦτο δηλοῖ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει σῶμα φθαρτὸν καὶ πνεῦμα ἀθάνατον.

Πλὴν τοῦ ὄρατοῦ εἰς ἡμᾶς κόσμου ὁ Θεός ἐδημιούργησε καὶ τὸν ἀόρατον κόσμον, ἦτοι τοὺς ἀγγέλους. Εἶναι δὲ οἱ ἄγγελοι ἀόρατα πνεύματα, ὄντα λογικὰ μὲ ἐλευθέραν θέλησιν, ἀνώτερα τοῦ ἀνθρώπου, περιβάλλουν τὸν θρόνον τοῦ Ὑψίστου καὶ ὑπηρετοῦν τὰς ἐντολάς του.

1, 2

3

Τινὲς τῶν ἀγγέλων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σατανᾶ ἢ Διαβόλου ἐστασίασαν κατὰ τοῦ Ὑψίστου καὶ διὰ τοῦτο ἐξέπεσαν τῆς οὐρανόου δόξης, ἔγιναν πονηρὰ πνεύματα καὶ παρασύρουν τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ πονηρὸν καὶ τὴν κακίαν.

* *

Ὁ Θεὸς δὲν ἠρκέσθη εἰς μόνην τὴν δημιουργίαν. Εἰς ἕκαστον τῶν ὄντων ἔδωκε τὴν ἰκανότητα νὰ ἀναπτύσσεται καὶ νὰ διαιωρίζῃ τὸ εἶδός του. Ἔθεσε σοφωτίτους νόμους, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους κινοῦνται καὶ ὑπάρχουν. Ἐφρόντισε δηλαδὴ καὶ διὰ τὴν συντήρησιν καὶ τὴν διοίκησιν τοῦ παντός. Καὶ δὲν παύει προνοῶν περὶ ἑνὸς ἐκάστου τῶν πλασμάτων του.

Εἶναι λοιπὸν ὁ Θεὸς δημιουργὸς καὶ κυβερνήτης τοῦ παντός.

* *

Τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν περιέχει τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως, ὅπου ὁμολογοῦμεν τὴν ὑπαρξιν ἑνὸς παντοκράτορος Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἐποίησε τὰ πάντα, ὄρατὰ καὶ ἀόρατα καὶ εἶναι πατὴρ, δηλαδὴ κυβερνήτης καὶ κηδεμὼν τῶν πλασμάτων του.

14. Ἡ Ἁγία Τριάς.

Οἱ χριστιανοὶ πιστεύομεν ὅτι ὁ εἷς καὶ μόνος Θεὸς ἔχει τρεῖς πρόσωπα, εἶναι δηλαδὴ Πατὴρ, Υἱὸς καὶ Ἁγίον Πνεῦμα. Τὰ τρεῖς πρόσωπα ἔχουν τὴν αὐτὴν οὐσίαν, τὴν αὐτὴν φύσιν, τὴν αὐτὴν θέλησιν, εἶναι ὁμοούσια. Διὰ τοῦτο δὲν ἀποτελοῦν τρεῖς χωριστὰ θεοὺς, ἀλλὰ ἓνα καὶ μόνον Θεὸν τριουπόστατον.

Ἡ περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος διδασκαλία ὑπεδηλοῦτο μὲν καὶ ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ, ἐκηρύχθη δὲ σαφῶς ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ.

Οὕτω κατὰ τὴν βάπτισιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ ἠκούσθη ἡ φωνὴ τοῦ Πατρὸς λέγοντος «*οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός*», ἐπεφάνη δὲ καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐν εἵδει περιστερᾶς καὶ τοιουτοτρόπως ἐφανερώθη εἰς τὸν κόσμον ἡ τῆς Τριάδος προσκύνησις. Ἐπίσης ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς παρήγγειλεν εἰς τοὺς μαθητάς του νὰ βαπτίζουσιν τοὺς προσερχομένους «*εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος*», ἤτοι εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Τὴν περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος διδασκαλίαν ἀναπτύσσει τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως εἰς τὰ ἄρθρα 1ον, 2ον καὶ 8ον, εἰς τὰ ὁποῖα διακηρύττομεν ὅτι πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεὸν δημιουργὸν τοῦ πάντος, εἰς τὸν Μαρογενῆ αὐτοῦ Υἱόν, τὸν Ἰ. Χριστὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Ἰδιότητες τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Τὸ πρῶτον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὁ Πατήρ, εἶναι ἀναρχος καὶ ἀγέννητος, εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ πάντος. Ἀπεκαλύφθη ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἔδωκε τὸν νόμον εἰς τὸν Μουσεῖν καὶ εἰς τοὺς Προφήτας. Ἐφανερώθη δὲ τελείως διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος διεκήρυττεν, ὅτι ἦλθε διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς του τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ νὰ γνωρίσῃ αὐτὸν εἰς τὸν κόσμον (1).

Τὸ δεύτερον πρόσωπον, ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρὸς, (ὅπως τὸ φῶς γεννᾶται ἐκ τοῦ φωτός), πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Εἶναι συνάναρχος καὶ ὁμοούσιος τῷ Πατρί. Ἐνηθρώπησε καὶ ἐγεννήθη ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας διὰ νὰ σώσῃ τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Ἐσταυρώθη ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἐτάφη, ἀνέστη μετὰ τρεῖς ἡμέρας

(1) «Οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ, οὐδὲ τὸν πατέρα τις ἐπιγινώσκει εἰ μὴ ὁ υἱὸς καὶ ὃ ἐὰν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι» (Ματθ. 11, 27).

καὶ ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς· θὰ ἐμφανισθῆ δὲ πάλιν κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν διὰ τὴν κρίσιν ζῶντας καὶ νεκρούς.

Τὸ τρίτον πρόσωπον, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἐπεφοίτησεν εἰς τὸν κόσμον μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, ἐφώτισε καὶ ἐνίσχυσε τοὺς Ἀποστόλους εἰς τὸ κήρυγμα· διαμένει δὲ πάντοτε ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ παρέχει τὰ θεῖα αὐτοῦ χαρίσματα εἰς τὰ μυστήρια.

Ἡ περὶ τῶν ἰδιοτήτων τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος διδασκαλία ἀναπτύσσεται εἰς τὰ ὀκτὼ πρῶτα ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως ἡμῶν.

13. Ἡ θεία ἐνανθρώπησις.

α'. Τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα.

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης οἱ πρωτόπλαστοι παρακούσαντες εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ Παράδεισῳ διέπραξαν μέγα ἁμάρτημα, τὸ ὁποῖον ἐβάρυνεν ὄχι μόνον αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπογόνους των, δηλαδὴ ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐκείνην οἱ ἄνθρωποι, ἐνῶ πρότερον ἦσαν ἀθάνατοι, ἐγίναν θνητοί, ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τῆν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ὑπέκλυναν εἰς τὸ κράτος τοῦ κακοῦ, ἀπὸ τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀπαλλαγοῦν μὲ τὰς ἰδικὰς των δυνάμεις.

Ὁ Θεὸς ὁμως διὰ τὴν ἄπειρον αὐτοῦ ἀγαθότητα ὑπεσπείθη νὰ σώσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπ' αὐτὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα. «Τὸ σπέρμα τῆς γυναικὸς θὰ συντρίψῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ ὄφραως» (1), εἶπεν εἰς τοὺς πρωτοπλάστους. Ὑπενόει δὲ δι' αὐτοῦ, ὅτι ἐκ τῆς Θεοτόκου θὰ γεννηθῆ ὁ Χριστὸς καὶ θὰ σώσῃ τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν.

(1) Γεν. 3, 15.

**Β'. Ὁ ἐπὶ τῆς γῆς βίος καὶ ἡ σταύρωσις
τοῦ Ἰησοῦ.**

Διὰ τὴν ἀπαλλάξῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπ' αὐτὴν τὴν προπατορικὴν ἁμαρτίαν κατῆλθεν εἰς τὸν κόσμον ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Ἐζησεν ὡς ἄνθρωπος ἐν τῇ Παλαιστίνῃ. Ἐπὶ τρία ἔτη περιέτρεχε τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία τῆς Παλαιστίνης καὶ ἐδίδασκε τὰ πλήθη. Ἐφανερώσεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀληθῆ γνῶσιν περὶ τῶν θείων πραγμάτων καὶ περὶ τῶν σχέσεων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν. Ἐτελειοποίησε καὶ συνεπλήρωσε τὸν ἠθικὸν νόμον τοῦ Μωυσέως. Ἐκαρπυκώσθη καὶ ἐκείνη τὴν ἡμέραν μαρτυροῦντα τὴν πρὸς τοὺς πάσχοντας καὶ τοὺς δυστυχεῖς εὐσπλαγγίαν του καὶ συγχρόνως τὴν θεϊκὴν του δύναμιν. Καὶ τέλος ὑπέστη τὸν σταυρικὸν θάνατον ἐκ μέρους τοῦ μανιῶδους λαοῦ τῶν Ἰουδαίων.

Ὅλα αὐτὰ ἐγίναν κατὰ θεϊαν οἰκονομίαν. Ὁ σταυρικὸς θάνατος τοῦ Χριστοῦ ἦτο ἐξιλαστήριος θυσία δι' ἡμᾶς. Διὰ τοῦ τιμίου αὐτοῦ αἵματος ἐξηγόρασεν ἡμᾶς ὁ Χριστὸς καὶ συνεφιάνωσε τὸ ἀνθρώπινον γένος μετὰ τὸν Θεόν. Ἐκτοτε ἠνοίχθη πάλιν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ δι' ἡμᾶς, ἐγίναμεν υἱοὶ καὶ κληρονόμοι τῆς οὐρανίου βασιλείας (1).

Διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μετεβλήθη τε-

(1) «Καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυσίαν τῇ Θεῷ εἰς ὄσμην εὐωδίας». Ἐφεσ. 5, 2.

«Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου». Γαλ. 3, 13.

«Εἰ γὰρ ἐχθροὶ ὄντες κατηλλάγημεν τῇ Θεῷ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, πολλῶ μᾶλλον καταλλαγέμεθα σωθησόμεθα ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ». Ρωμ. 5, 10.

«Ὁς ἔρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους καὶ μετέστησεν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν, τὴν ἄρεσιν τῶν ἁμαρτιῶν». Κολ. 1, 13.

λείως ἢ ὄψις τοῦ κόσμου, ἔγινε τρόπον τινα νέα δημιουργία, **καὶ νῆκ τίσις**. Ὁ ἄνθρωπος ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν προπατορικὴν ἁμαρτίαν, ἔμαθε τὸν ἀληθῆ Θεόν, ἐδιδάχθη τὰ καθήκοντά του καὶ πρὸς τούτοις ἔλαβε καὶ τὴν δύναμιν νὰ πράττῃ τὸ ἀγαθόν. Καὶ πρὸ τοῦ Χριστοῦ οἱ προφῆται τῆς Π. Διαθήκης καὶ πολλοὶ σοφοὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἐδίδαξαν τὴν ἀρετὴν. Ἄλλ' οἱ ἄνθρωποι δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν κακίαν. Ἐπραττον τὸ κακὸν καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν τὸ ἤθελον· **«ὃ οὐ θέλω κακὸν τοῦτο πράσσω»** (1) λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος διὰ νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν κατάστασιν αὐτὴν.

Ἄλλ' ἀπὸ τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ ἠντλησαν οἱ ἄνθρωποι δύναμιν καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, σοφοὶ καὶ ἁμαθεῖς κατενίκησαν τὸ πονηρὸν καὶ τὴν κακίαν, ἔπραξαν τὸ ἀγαθὸν καὶ ἔδειξαν σταθερότητα εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ διδασκαλία αὕτη περὶ τῆς διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπολυτρώσεως τοῦ ἀνθρώπου εὐρίσκεται εἰς τὸ τρίτον, τέταρτον, πέμπτον καὶ ἕκτον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως.

16. Ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐκ τῆς διδασκαλίας τῆς πίστεως ἡμῶν περὶ τῆς δημιουργίας καὶ σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου καταφαίνεται καὶ ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς : Ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ τελειότατον τῶν πλάσμάτων τοῦ Θεοῦ. Ἐπλάσθη, ὅπως διδάσκει ἡ Ἁγία Γραφή, **κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν** Θεοῦ. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἔχει προσόντα καὶ χαρίσματα θεῖα, διὰ τῶν ὁποίων ἀποβαίνει εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ δύναται τελειοποιούμενος νὰ ὁμοιωθῇ μὲ τὸν Θεόν.

Διὰ τοῦτο ὁ προορισμὸς αὐτοῦ εἶναι νὰ ζῆ ὄχι μόνον τὸν ὀλιγοχρόνιον ἐπὶ τῆς γῆς βίον, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰώνιον μετὰ θάνατον καὶ τελειοτέραν ζωὴν.

Διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ δὲ τὸν προορισμὸν τοῦτον ὁ ἄν-

(1) Ρωμ. 7, 19.

θρονος ὀφείλει πρῶτον νὰ ἀναπτύσση καὶ νὰ τελειοποιῇ πάσας τὰς σωματικὰς καὶ ψυχικὰς του δυνάμεις, νὰ κάμνη καλὴν χρῆσιν αὐτῶν, διὰ νὰ ἀπολαμβάνη τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα προορίζει δι' αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ δευτέρον, τὸ κυριώτερον, νὰ παρασκευάζεται διὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν ἀποβαίνων ἄξιος τῆς οὐρανοῦ βασιλείας. Θὰ ἐπιτύχη δὲ τοῦτο, ἐὰν πιστεύῃ ἀκράδαντως εἰς τὸν Κύριον καὶ Σωτῆρα ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐφαρμόξῃ τελείως καὶ ἀκριβῶς τὰς ἐντολάς του καὶ τελειοποιούμενος εἰς τὴν ἀρετὴν προσεγγίξῃ τὸν δημιουργὸν Θεόν. Τοῦτο παραγγέλλει ὁ Κύριος ἡμῶν λέγων· «*Ἔσεσθε οὖν ἡμεῖς τέλειοι, ὡσπερ ὁ πατήρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστιν*». (1) †

17. Ἡ μέλλουσα ζωὴ.

Δευτέρα παρουσία. Ἀνταπόδοσις.

Ὁ Κύριος ἡμῶν ἐδίδαξεν, ὅτι διὰ τοῦ θανάτου δὲν ἐξαφανίζεται οὐδὲ τελειώνει ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου. Διότι μετὰ θάνατον ἀρχίζει ἄλλη ζωὴ τελειότερα τῆς παρουσίας. Ἡ ζωὴ ἐκείνη θὰ εἶναι αἰώνιος καὶ ἀτελεύτητος. Κατὰ τὴν ζωὴν ἐκείνην οἱ ἄνθρωποι θὰ περιβληθοῦν καὶ πάλιν τὰ σώματά των, τὰ ὁποῖα θὰ εἶναι πλέον ἀφθαρτα καὶ θὰ ἀνταμειφθῇ ἕκαστος ἀναλόγως τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἔργων του, δηλαδή οἱ μὲν δίκαιοι καὶ ἐνάρετοι θὰ ἀπολαύουν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, οἱ δὲ κακοὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ θὰ βασανίζονται αἰωνίως.

*
* *

Πρὸ τῆς αἰωνίου ζωῆς θὰ γίνῃ ἡ δευτέρα παρουσία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ κρίσις. Δηλαδή ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος θὰ παρουσιασθῇ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀγγέλων του. Πρὸ τοῦ θρόνου αὐτοῦ θὰ ἀναστηθοῦν καὶ

(1) Ματθ. 5, 48.

θά συναχθοῦν πάντες οἱ νεκροὶ καὶ οἱ ζῶντες. Ἐκεῖ θά διαχωρίσῃ αὐτοὺς ὁ δίκαιος Κριτής, ὅπως ὁ ποιμὴν χωρίζει τὰ πρόβατα τῶν ἐριφίων. Καὶ ἐκείνους μὲν οἱ ὅποιοι ἐφήρμοσαν τὸν νόμον τῆς ἀγάπης, ἠγάπησαν τοὺς ἀνθρώπους ὡς τέκνα Θεοῦ, ἐβοήθησαν αὐτοὺς εἰς τὴν δυστυχίαν καὶ τὴν ἀνάγκην, εὐηργέτησαν δηλαδὴ τὸν πλησίον, θά καλέσῃ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ λέγων· *«Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου»* (1). Ἐκείνους δὲ οἱ ὅποιοι ἐφάνησαν ἄσπλαγχοι, σκληροὶ καὶ ἀδιάφοροι εἰς τοὺς δυστυχεῖς καὶ οὐδένα εὐηργέτησαν θά ἀποπέμψῃ εἰς τὴν κόλασιν λέγων· *«Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ»* (2). Καὶ οὕτως ἕκαστος θά εὔρῃ τὴν προσήκουσαν ἀνταπόδοσιν διὰ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἔργα του.

Τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ τὴν μέλλουσαν κρίσιν διδάσκει ἡμᾶς τὸ ἕβδομον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, τὴν δὲ ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν τὸ ἐνδέκατον καὶ δωδέκατον ἄρθρον.

18. Ἡ Ἐκκλησία.

Αἱ δογματικαὶ διδασκαλίαι τῆς πίστεως ἡμῶν διατηροῦνται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ δι' αὐτῆς διαδίδονται διὰ τῶν αἰώνων εἰς τοὺς λαοὺς τῆς γῆς.

Ἐκκλησίαν λέγοντες ἐννοοῦμεν τὸ ἄθροισμα πάντων τῶν Χριστιανῶν τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων.

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἰδρῦθη καὶ ἐθεμελιώθη τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως ἐπὶ τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Πληρωθέντες τότε θείας χάριτος οἱ Ἀπόστολοι ἐκήρυξαν μὲ θάρρος τὴν πίστιν ἐνώπιον τῶν πανταχόθεν συνελθόντων Ἰουδαίων καὶ τρεῖς χιλιάδες ἐπίστευσαν

(1) Ματθ. 25, 34.

(2) Ματθ. 25, 41,

ἐκείνην τὴν ἡμέραν εἰς τὸ κήρυγμα αὐτῶν καὶ ἐβαπτίσθησαν, ἀποτελέσαντες οὕτω τὴν πρώτην Ἐκκλησίαν. Ἐκτελοῦντες δὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου διεσπάρησαν κατόπιν οἱ Ἀπόστολοι εἰς ὅλον τὸν κόσμον διὰ νὰ μαθητεύσουν πάντα τὰ ἔθνη (1). Οὕτω ἡ ἱερὰ ἡμῶν πίστις διεδόθη εἰς τὴν Παλαιστίνην, τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Ἑλλάδα, ἐξηπλώθη καὶ κατέλαβεν ὅλον τὸν κόσμον. Τὸ ἄθροισμα πάντων τούτων τῶν πιστῶν ἀποτελεῖ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ.

Συμφώνως πρὸς τὸ ἔννατον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν εἶναι «Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολική».

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι μίᾱ διότι οἱ ἀνήκοντες εἰς αὐτὴν ἀποτελοῦν ἓν σῶμα μὲ κεφαλὴν καὶ ἀρχηγὸν τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, μίαν ἔχουν πίστιν καὶ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἐπιδιώκουν σκοπὸν (2).

Εἶναι Ἁγία διότι προορισμὸν ἔχει νὰ ἐξαγιασῇ τοὺς πιστοὺς, ὁδηγοῦσα αὐτοὺς εἰς τὴν ἀρετὴν, συμφώνως πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου καὶ τὰς ἀποστολικὰς παραδόσεις (3).

Εἶναι Καθολική διότι δὲν εἶναι δι' ὠρισμένας μόνον τάξεις ἀνθρώπων, οὔτε δι' ὠρισμένα ἔθνη, ἀλλὰ ζητεῖ νὰ περιλάβῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους (4).

(1) «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος». Ματθ. 28, 19 - 20.

(2) «Ὁ ἀνὴρ εἶναι κεφαλὴ τῆς γυναικός, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτὸς ἔστι σωτὴρ τοῦ σώματος». Ἐφ. 5, 23.

(3) «Ἔσεσθε ἅγιοι, ὅτι ἐγὼ κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν ἅγιός εἰμι». Λευϊτ. 20, 7.

(4) «Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς ἀλλῆς ταύτης· κάκεινά με δεῖ ἀγαγεῖν, καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσι καὶ γενήσεται μίᾱ ποιμνῆ, εἰς ποιμνῆ». Ἰωάν. 10, 16.

Εἶναι Ἀποστολική· διότι ἐκηρύχθη εἰς τὰ ἔθνη τὸ πρῶτον διὰ τῶν Ἀποστόλων καὶ στηρίζεται εἰς τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν.

Τοιαύτη οὖσα ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία εἶνε στερεά, ἀκατάλυτος, αἰωνία καὶ καθὼς εἶπεν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν «καὶ πύλαι Ἰδοῦ οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς» (1), δηλαδὴ οὔτε ἐπίγειοι, οὔτε καταχθόνιοι δυνάμεις δύνανται νὰ κατισχύσουν καὶ νὰ καταρτίψουν αὐτήν.

*
**

Ἀφοῦ ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ἄθροισμα τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθοῦν κεχωρισμένοι οἱ τεθνεῶτες Χριστιανοὶ ἀπὸ τοὺς ζῶντας. Ἡ Ἐκκλησία περιλαμβάνει ὑπὸ τὰς πτέρυγας τῆς καὶ ζῶντας καὶ ἀποθανόντας.

Καὶ οἱ μὲν ζῶντες, ἐπειδὴ ἀγωνίζονται εἰς τὸν κόσμον ὡς τινες στρατιῶται χάριν τῆς ἀρετῆς ἀποτελοῦν τὴν ἐπὶ τῆς γῆς στρατευομένην Ἐκκλησίαν.

Οἱ δὲ ἀποθανόντες, ἐπειδὴ ἠγωνίσθησαν ἤδη τὸν καλὸν ἀγῶνα, ἐφύλαξαν μέχρι τέλους τὴν πίστιν καὶ ἠξιώθησαν τῆς οὐρανοῦ βασιλείας, ὡς θριαμβεύσαντες κατὰ τῆς κακίας ἀποτελοῦν τὴν θριαμβεύουσαν Ἐκκλησίαν (2).

(1) Ματθ. 16, 18.

(2) «Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγωνίσμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος κριτής, οὐ μόνον δὲ ἐμοί, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ». Β. Τιμ. 4, 7—8.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Η ΗΘΙΚΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

19. Ἀρετὴ καὶ κακία.

Εἰς τὰς δογματικὰς ἀληθείας τῆς πίστεως ἡμῶν στηρίζεται καὶ ἡ ἠθικὴ τοῦ χριστιανισμοῦ. Δηλαδή ὁ πιστεύων εἰς τὰς ἀληθείας αὐτὰς ὀφείλει νὰ πράττῃ καὶ ἀνάλογα ἔργα διὰ νὰ ἀποδεικνύῃ ἐμπράκτως τὴν πίστιν του. Ἄνευ ἀγαθῶν ἔργων ἡ πίστις δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ εἰλικρινής, εἶναι νεκρὰ καὶ ἄνευ ἀξίας. Καὶ ὡς τοιαύτη δὲν ἀρκεῖ πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν. Τοῦτο εἶπε σαφῶς ὁ Κύριος· «*Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς*» (1).

Εἰς τὰς ἐφεξῆς παραγράφους θὰ ἴδωμεν ποῖα ἔργα ἀπαιτεῖ ἀπὸ ἡμᾶς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ὡς θέλημα Θεοῦ καὶ ἀπὸ ποῖα ἔργα ἀποτρέπει ἡμᾶς. Τὰ εὐαρεστοῦντα τῷ Θεῷ ἔργα λέγονται ἀρεταὶ καὶ ὁ πράττων τοιαῦτα ἔργα ἐνάρετος. Ὅσα δὲ ἔργα ἀπαρέσκουν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀπαγορεύονται ὑπὸ τοῦ θείου νόμου λέγονται κακίαι ἢ ἀμαρτίαι καὶ ὁ ἐνεργῶν αὐτὰς ἀμαρτωλός.

(1) Ματθ. 7, 21.

20. Ἡ βάσις τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς.

Ἡ ἠθικὴ τοῦ χριστιανισμοῦ στηρίζεται ἐν μέρει μὲν εἰς τὸν Δεκάλογον, κυρίως ὅμως εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου.

Ὁ Δεκάλογος εἶναι μέρος τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου. Ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν Μωυσῆν ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ μετὰ τὴν ἐξοδὸν τῶν Ἰουδαίων ἐκ τῆς Αἰγύπτου. Περιέχει δέκα ἐντολάς. Ἡ ἠθικὴ, ἣ ὁποία στηρίζεται εἰς τὰς ἐντολάς αὐτάς, εἶναι ἀτελής καὶ στοιχειώδης. Περιορίζεται κυρίως εἰς τὸ νὰ ἀποτρέπῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὰς πλάνας καὶ τὰ ἁμαρτήματα. Τοιοῦτρόπως ὁ Μωσαϊκὸς νόμος παρεσκεύασε τοὺς ἀνθρώπους διὰ τὴν ὑψηλοτέραν καὶ τελειότεραν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (1).

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς συνεπλήρωσε καὶ ἐτελειοποίησε τὸν νόμον τοῦτον (2). Τὰ ἠθικά του παραγγέλματα εὐρίσκονται κυρίως εἰς μίαν θαυμασίαν διδασκαλίαν, ἣ ὁποία λήγεται ἢ ἐπιτοῦ ὄρους διδασκαλία. Σύμφωνα μὲ αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν δὲν ἀρκεῖ νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὸ κακόν, ἀλλὰ πρέπει καὶ νὰ πράττωμεν ἔργα εὐδοκίας καὶ ἀγάπης, νὰ ἀγαπῶμεν τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, ἐπίσης δὲ καὶ τὸν πλησίον, ὅπως ἀγαπῶμεν καὶ ἡμᾶς αὐτούς: «*Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν*» (3).

(1) «Ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστόν». Γαλ. 3, 24.

(2) «Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆτας· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι». Ματθ. 5, 17.

(3) Λουκ. 10, 27.

21. Ὁ δεκάλογος.

1.—Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ.

2.—Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῆ κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς, οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς.

3.—Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ.

4.—Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων ἁγιάζειν αὐτήν· ἕξ ἡμέρας ἔργα καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου.

5.—Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἵνα μακροχρόνιος ἔσῃ ἐπὶ τῆς γῆς.

6.—Οὐ μοιχεύσεις.

7.—Οὐ κλέψεις.

8.—Οὐ φονεύσεις.

9.—Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδή.

10.—Οὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τῷ πλησίον σου ἔστιν.

Ἑρμηνεία τοῦ δεκαλόγου.

1.—Ἡ πρώτη ἐντολὴ ἀποτρέπει ἀπὸ τὴν λατρείαν ψευδῶν θεῶν διδάσκουσα, ὅτι ὑπάρχει εἷς καὶ μόνος ἀληθινὸς Θεός.

2.—Ἡ δευτέρα ἐντολὴ ἀποτρέπει ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν, τὴν θεοποίησιν δηλαδὴ καὶ προσκύνησιν διαφόρων φυσικῶν ἀντικειμένων.

3.—Ἡ τρίτη ἐντολὴ ἀπαγορεύει νὰ μεταχειριζώμεθα τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἄνευ λόγου καὶ ἄνευ εὐλαβείας, ἀπαγορεύει δηλαδὴ τὸν μάταιον ὄρκον, ἥτοι τὴν ψευδορκίαν καὶ τὴν ἐπιορκίαν. Ψευδορκία εἶναι νὰ μαρτυρῇ τις

δι' ὄρκου ψευδῆ καὶ ἀνύπαρκτα πράγματα. Ἐπιόρκια δὲ εἶναι νὰ παραβαίῃ τις ὅσα δι' ὄρκου ἀναλαμβάνει νὰ ἐκτελέσῃ.

4.—Ἡ τετάρτη ἐντολὴ συνιστᾷ νὰ ἐργαζώμεθα φιλοπόνως τὰς ἐργασίμους ἡμέρας καὶ νὰ ἀφιερώνωμεν εὐλαβῶς εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς ἀγαθὰ ἔργα τὰς ἀγίας καὶ ἑορτασίμους ἡμέρας.

5.—Ἡ πέμπτη ἐντολὴ παραγγέλλει νὰ τιμῶμεν καὶ ἀγαπῶμεν τοὺς γονεῖς μας, τῶν ὁποίων αἱ εὐχαὶ καὶ αἱ εὐλογίαι θὰ ἐξασφαλίσουν εἰς ἡμᾶς μακροχρόνιον εὐτυχίαν.

6.—Ἡ ἕκτη ἐντολὴ ἀπαγορεύει τὴν προσβολὴν κατὰ τῆς οἰκογενειακῆς τιμῆς τοῦ πλησίον.

7.—Ἡ ἑβδόμη ἀπαγορεύει τὴν κλοπὴν καὶ καταστροφὴν ξένης περιουσίας.

8.—Ἡ ὄγδῃ ἀπαγορεύει τὸν φόνον, δηλαδὴ τὸ νὰ ἀφαιρέσῃ τις ἢ ὁσπασδῆποτε νὰ βλάβῃ τὴν ζωὴν τοῦ πλησίον.

9.—Ἡ ἐνάτη ἀπαγορεύει τὸ ψεῦδος καὶ τὴν συκοφαντίαν, μὲ τὴν ὁποίαν βλάπτεται ὁ πλησίον.

10.—Ἡ δεκάτη ἐντολὴ ἀποτρέπει ἡμᾶς ἀπὸ τὸν φθόνον, τὴν πλεονεξίαν, τὴν ἀπληστίαν, τὴν ἀκολασίαν, διότι οἱ ἔχοντες τὰς κακίας αὐτὰς δὲν ἀρκοῦνται εἰς τὰ ἰδικὰ τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ ἐπιβουλεύονται, δηλαδὴ ἐπιθυμοῦν καὶ ἀγωνίζονται νὰ σφετερισθοῦν τὰ ξένα ἀγαθὰ καὶ προξενοῦν τοιοῦτοτρόπως εἰς τοὺς ἄλλους κακόν, τὸ ὁποῖον δὲν θέλουν οἱ ἄλλοι νὰ κάμουν εἰς αὐτούς.

Κατὰ ταῦτα αἱ μὲν πρῶται τέσσαρες ἐντολαὶ ἀναφέρονται εἰς τὰ πρὸς τὸν Θεὸν καθήκοντα ἡμῶν, διδάσκουν τὴν ὑπαρξίν ἐνὸς Θεοῦ, ἀποτρέπουν ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ ἀπαιτοῦν σεβασμὸν καὶ εὐσέβειαν πρὸς τὸν Θεόν. Αἱ λοιπαὶ ἐξ ἐντολαὶ ἀναφέρονται εἰς τὰ καθήκοντα ἡμῶν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, διδάσκουν δηλαδὴ νὰ τιμῶμεν τοὺς γονεῖς μας καὶ νὰ μὴ βλάπτωμεν τὴν ζωὴν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν ἄλλων.

22. Ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη.

Ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη ἀπορρέει ἀπὸ τὴν πρὸς αὐτὸν πίστιν ἡμῶν. Ἀφοῦ δηλαδὴ πιστεύομεν, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πανάγαθος, ὅτι ἀπὸ ἀγαθότητα ἐδημιούργησε τὸν κόσμον καὶ προνοεῖ περὶ ἡμῶν, ὅτι ὡς παντογνώστης γνωρίζει ὅλας τὰς ἀνάγκας μας καὶ ὡς πάνσοφος καὶ παντοδύναμος τὰ πάντα δύναται διὰ τὸ συμφέρον μας, ἀναγκαίως πρέπει καὶ νὰ τὸν ἀγαπῶμεν ὡς Πατέρα καὶ Δημιουργὸν καὶ Σωτῆρα καὶ κηδεμόνα ἡμῶν, νὰ ἐλπίζωμεν εἰς αὐτὸν καὶ παρ' αὐτοῦ νὰ περιμένωμεν τὰ ἀγαθὰ.

Τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην ἡμῶν μαρτυροῦμεν, ἐὰν τηρῶμεν τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀγαπῶμεν τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι εἶναι τέκνα τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο διδάσκει ὁ Κύριος ἡμῶν λέγων, ὅτι ὁ,τιδήποτε καλὸν ἢ κακὸν καὶ ἂν κάμωμεν εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ δυστυχεῖς ἀνθρώπους, τοῦτο κάμνομεν εἰς αὐτὸν τὸν Θεόν. «*Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τῶν ἀδελφῶν μου τούτων τῶν ἐλαχίστων ἐμοὶ ἐποιήσατε*» (1).

Διὰ τοῦτο, ὅστις λέγει ὅτι ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν καὶ συγχρόνως μισεῖ τοὺς ἀνθρώπους, οὗτος ψεύδεται. Ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ἄνευ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης (2).

23. Ἡ πρὸς ἑαυτὸν ἀγάπη τοῦ Χριστιανοῦ.

Ὁ Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ ἀγαπᾷ ἑαυτὸν καὶ σύμφωνα μὲ

(1) Ματθ. 25, 40.

(2) «*Ἐάν τις εἴπῃ, ὅτι ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῶ ψεύστης ἐστὶ· ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν ἑώρακε, τὸν Θεὸν ὃν οὐχ εἶώρακε πᾶς δύναται ἀγαπᾶν ;*» Α. Ἰωάν. 4, 20.

«*Ἐν τούτῳ γινώσκωμεν ὅτι ἀγαπῶμεν τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ, ἔταν τὸν Θεὸν ἀγαπῶμεν καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν*» Α. Ἰωάν. 5, 2.

τὴν πρὸς ἑαυτὸν ἀγάπην νὰ κανονίξῃ καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην. «*Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν*».

Ἡ ἀγάπη αὕτη ἀπαιτεῖ :

1. — Νὰ προφυλάττωμεν τὴν ζωὴν μας, δηλαδὴ νὰ μὴ καταστρέψωμεν οἰκειοθελῶς τὴν ζωὴν μας, νὰ μὴ αὐτοκτονήσωμεν. Ὁ αὐτοκτονῶν περιφρονεῖ τὸ κάλλιστον ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον τοῦ ἐχάρισεν ὁ Θεός, δεικνύει ἀχαριστίαν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἁμαρτάνει βαρέως· συγχρόνως ἀδικεῖ καὶ τοὺς οἰκείους του καὶ τὴν πατρίδα. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἐκκλησία δὲν παρέχει εἰς τοὺς αὐτοκτονοῦντας τὰς ἐπικηδεῖους τιμὰς.

Ἐπίσης πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν τὰς καταχρήσεις καὶ τὰς ἐπιβλαβεῖς ἡδονάς, αἱ ὁποῖαι ὑποσκάπτουν τὴν ὑγείαν μας καὶ μᾶς ὀδηγοῦν εἰς τὸν μαρασμὸν καὶ τὸν θάνατον.

2. — Νὰ προφυλάττωμεν τὴν τιμὴν μας. Δηλαδὴ νὰ ἀποφεύγωμεν πᾶσαν αἰσχρὰν καὶ ἀνήθικον πράξιν, ἡ ὁποία ἀτιμάζει ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τὴν οἰκογένειάν μας. Νὰ ἀποφεύγωμεν τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἀπάτην, τὰ ὁποῖα καταστρέφουν τὸ καλὸν ὄνομα. Νὰ λέγωμεν σταθερῶς πάντοτε τὴν ἀλήθειαν, ὥστε ὅλοι νὰ μᾶς πιστεύουν ὅταν λέγωμεν ναι ἢ ὄχι καὶ νὰ μὴ ἀναγκαζώμεθα νὰ καταφεύγωμεν εἰς ὄρκους. «*Μὴ ὀμνύετε μῆτε εἰς τὸν οὐρανὸν μῆτε εἰς τὴν γῆν μῆτε ἄλλον τινα ὄρκον· ἦτω δὲ ὑμῶν τὸ ναι ναι, καὶ τὸ οὐ οὐ*» (1).

3. — Νὰ κάμνωμεν καλὴν χρῆσιν τῶν ἀγαθῶν. Τὰ ὑλικά ἀγαθὰ εἶναι ἀπαραίτητα διὰ νὰ εὐτυχήσωμεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον καὶ διὰ νὰ φανῶμεν χρήσιμοι εἰς τοὺς ἄλλους. Τὸ Εὐαγγέλιον ἀπαιτεῖ νὰ ἐργαζώμεθα φιλοπόνως πρὸς ἀπόκτησιν τῶν ἀγαθῶν τούτων. Ὁ Θεὸς ἀποστρέφεται τοὺς ἀέργους καὶ τὴν κατ' αὐτῶν ὀργὴν του ἔδειξεν ὁ Κύριος ἡμῶν εἰς τὴν παραβολὴν τῶν ταλάντων, κατὰ τὴν ὁποίαν στέλλεται εἰς τὸ σκοτόσ τὸ ἐξώτερον πρὸς αἰώνιον τιμωρίαν ὁ πονηρὸς καὶ ὀκνη-

(1) Ἰακωβ. 5, 12.

ρὸς δοῦλος, ὁ ὁποῖος ἔκρυψε τὸ τάλαντόν του καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ ἐργασθῆ διὰ νὰ πολλαπλασιάσῃ αὐτό.

4.—Περὶσσότερον ἀπὸ ὅλα τὰ ὑλικά καὶ σωματικά ἀγαθὰ ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀγαπῶν τὸν ἑαυτόν του νὰ φροντίξῃ διὰ τὰ πνευματικά ἀγαθὰ. Εἶναι δὲ πνευματικά ἀγαθὰ ἐκεῖνα, μὲ τὰ ὁποῖα κερδίζει τις καὶ σώζει τὴν ψυχὴν του. Ἡ ψυχὴ εἶναι τὸ πολυτιμότερον μέρος τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν λέγει: *«Τὶ ὠφελεῖται ἄνθρωπος εἶναι τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῆ;»* (1)

Διὰ νὰ κερδήσῃ δὲ τις τὴν ψυχὴν του, πρέπει νὰ ἔχῃ σταθεράν καὶ ἀκράδαντον πίστιν εἰς τὰς δογματικὰς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου, νὰ τηρῆ εὐλαβῶς τοὺς τύπους καὶ τὰς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ ἐκτελῆ ἀκριβῶς τὰς θείας ἐντολὰς τοῦ ἠθικοῦ Νόμου.

24. Ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη.

Ὁ Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ ἀγαπᾷ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως καὶ ὁ οὐράνιος Πατὴρ ἀγαπᾷ ὅλους καὶ *«ἀνατέλλει τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους»* (2). Τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ Χριστιανὸς δὲν πρέπει νὰ ἐξαιρέσῃ κανένα ὡς ξένον ἢ ἐχθρόν. Πᾶς ἄνθρωπος ἔχων τὴν ἀνάγκην ἡμῶν εἶναι ὁ πλησίον μας καὶ τοῦτον συνιστᾷ ὁ Κύριος ἡμῶν ν' ἀγαπῶμεν ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ καρδίας.

Τοῦτο ἐδίδαξεν ὁ Κύριος ἡμῶν δ' ἐνὸς ὠραίου παραδείγματος, τῆς παραβολῆς τοῦ Σαμαρείτου. Ἄνθρωπός τις κατερχόμενος ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχὼ περιέπεσεν εἰς ληστὰς, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐγύμνωσαν καὶ πληγώσαντες τὸν ἀφήκαν ἡμιθανῆ καὶ ἔφυγον. Μετ' ὀλίγον διῆλθε διὰ τῆς ὁδοῦ ἱερεὺς τις καὶ ἔπειτα ἓνας λευίτης, ἄνθρωποι δηλαδὴ ἀνήκοντες καὶ οἱ δύο εἰς

(1) Ματθ. 16, 26.

(2) Μαθθ. 5, 45.

τὸν γὰρ τοῦ Θεοῦ καὶ φυλάσσοντες τὸν νόμον τοῦ Μωυσέως. Οὗτοι εἶδον τὸν ὁμοεθνή των, ἀλλ' ἀντιπαρῆλθον χωρὶς νὰ τὸν βοηθήσουν. Μετ' ὀλίγον διήλθε καὶ ἓνας Σαμαρείτης. Οἱ Ἰουδαῖοι ἀπεστρέφοντο καὶ ἐμίσουν τοὺς Σαμαρείτας, ὡς ἄλλοφύλους καὶ ἀσεβεῖς. Ὁ Σαμαρείτης ὅμως ἐλυπήθη τὸν πληγωμένον, περιεποιήθη αὐτόν, τὸν μετέφερεν εἰς πανδοχεῖον καὶ ἐφρόντισε διὰ τὴν θεραπείαν του.

Κατὰ ταῦτα ὀφείλομεν ἀγάπην ἀνεξαίρετως εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους· ἐπειδὴ ὅμως μέ τινα πρόσωπα συνδεόμεθα μὲ στενωτέρους δεσμούς, πρὸς αὐτὰ ὀφείλομεν ἐξαιρετικὴν ἀγάπην.

1.— Ὅφειλομεν πρώτιστα πάντων νὰ ἀγαπῶμεν καὶ νὰ τιμῶμεν τοὺς γονεῖς μας.

Αὐτοὶ μᾶς ἔδωκαν τὴν ζωὴν καὶ φροντίζουν διὰ τὴν ἀνατροφὴν ἡμῶν. Ἄνευ αὐτῶν δὲν θὰ ἦμεθα εἰς τὸν κόσμον καὶ δὲν θὰ ἀπελαμβάνομεν τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ.

Ἡ πρὸς τοὺς γονεῖς ἀγάπη πρέπει νὰ ἐκδηλοῦται καθ' ὅλον τὸν βίον μας. Ὅταν εἴμεθα μικροὶ δὲν πρέπει νὰ παρακούωμεν καὶ νὰ πικραίνωμεν αὐτούς· καὶ ὅταν φθάσωμεν εἰς ὄριμον ἡλικίαν, πρέπει πάλιν νὰ τοὺς σεβώμεθα, νὰ συμμορφωνώμεθα πρὸς τὰς ἐπιθυμίας των, νὰ τοὺς βοηθῶμεν εἰς τὰς ἀνάγκας των καὶ νὰ τοὺς γηροκομῶμεν. Οὕτω θὰ λάβωμεν τὰς εὐχὰς καὶ τὰς εὐλογίας αὐτῶν, αἱ ὁποῖα θὰ εἶναι στηρίγματα διὰ τὴν εὐτυχίαν ἡμῶν.

«Εὐλογία πατρὸς στηρίζει οἶκους τέκνων, κατάρα δὲ μητρὸς ἐκριζοῖ θεμέλια» (1).

2.— Ὅφειλομεν ἰδιαιτέραν ἀγάπην εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς καὶ ὁμοθρήσκους μας.

Μὲ αὐτοὺς ἀνήκομεν εἰς τὴν αὐτὴν πατρίδα, ἀποτελοῦμεν συνήθως ἓν κράτος, ἐπιδιώκομεν κοινούς σκοπούς, ἔχομεν πλεῖστα κοινὰ συμφέροντα. Πλεῖστοι τῶν ἁγίων ἀνδρῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τῶν πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας

(1) Σειρ. 3, 9.

διεκρίθησαν ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀρετῶν καὶ διὰ τὴν φιλοπα-
τρίαν των.

3. — Ὁφείλομεν ἀγάπην καὶ εἰς τοὺς ἐχθρούς μας. Εἰς τὸν
κόσμον ὑπάρχουν καὶ ἄνθρωποι κακοί, οἱ ὅποιοι μᾶς καταδιώ-
κουν πολλάκις, μᾶς ἐχθρεύονται καὶ μᾶς βλάπτουν ποικιλοτρό-
πως. Ἀπέναντι τῆς κακίας αὐτῶν δὲν πρέπει ν' ἀντιτάττωμεν
καὶ ἡμεῖς κακίαν. Τὴν τιμωρίαν αὐτῶν πρέπει ν' ἀφήνωμεν
εἰς τὸν Θεόν. Ἡμεῖς ἀπ' ἐναντίας πρέπει καὶ νὰ εὐεργετῶμεν
αὐτούς. Οὕτω παραγγέλλει ὁ Σωτὴρ ἡμῶν. «*Ἀγαπᾶτε τοὺς
ἐχθρούς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταραμένους ὑμᾶς, καλῶς
ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπη-
ρεαζόντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων ὑμᾶς*» (1).

Γενικῶς ἡ ἀγάπη εἶναι τὸ κύριον γνώρισμα, μὲ τὸ ὅποιον
διακρίνεται ὁ Χριστιανὸς ἀπὸ τοὺς ἀλλοδόξους. «*Ἐν τούτῳ
γνώσονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθητοὶ ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε
ἐν ἀλλήλοις*» (2).

**25. Ποῦα καθήκοντα ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἐντολὴν
τῆς ἀγάπης.**

α') Σεβασμὸς τῆς ζωῆς τῶν ἄλλων.

Ἡ ἀγάπη ἀπαιτεῖ πρώτιστα πάντων νὰ σεβώμεθα τὴν ζωὴν
τῶν ἄλλων.

Ὁ Θεὸς παρέχει εἰς τοὺς ἄνθρώπους τὴν ζωὴν διὰ νὰ ἀπο-
λαύσουν τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου καὶ νὰ παρασκευασθοῦν διὰ τὴν
μέλλουσαν ζωὴν. Ἡμεῖς δὲν δικαιούμεθα νὰ στερήσωμεν τοὺς
ἄλλους τὰ ἀγαθὰ αὐτὰ φονεύοντες αὐτοὺς μὲ οἰονδήποτε τρόπον.
Ὁ φονεὺς θέτει τὴν ἰδικὴν του θέλησιν ἀνωτέραν ἀπὸ τὴν θέ-
λησιν τοῦ Θεοῦ. Γίνεται ἀντάρτης κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἁμαρτάνει
βαρέως.

(1) Ματθ. 5, 44.

(2) Ἰωάν. 13, 35.

Κάνει συγχρόνως καὶ μεγίστην ἀδικίαν, διότι στερεῖ τὸν ὁμοίον του τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου· διότι ἐκθέτει εἰς κινδύνους τὰ τέκνα, τοὺς γονεῖς, τοὺς οἰκείους τοῦ φονευθέντος, οἱ ὁποῖοι θὰ ἔχουν τὴν ἀνάγκη αὐτοῦ. Ἄδικεῖ προσέτι καὶ τὴν πατρίδα ὅλην, τὴν ὁποίαν ἠμπορεῖ νὰ ὑπηρετήσῃ καὶ νὰ ὠφελήσῃ ὁ φονευόμενος.

Ὁ φόνος συγχωρεῖται μόνον ὅτανπραχθῇ ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ ἀμύνης καὶ εἰς τοὺς εὐγενεῖς πολέμους περὶ πίστεως καὶ πατρίδος.

β') Σεβασμὸς τῆς τιμῆς τῶν ἄλλων.

Ἡ τιμὴ εἶναι τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου. Χωρὶς αὐτὴν ἡ ζωὴ εἶναι πολλάκις ἀνυπόφορος. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ σεβώμεθα τὴν τιμὴν τῶν ἄλλων. Δηλαδή νὰ ἀποφεύγωμεν :

- 1) πᾶσαν αἰσχροὺν καὶ ἀνήθικον πράξιν δυναμένην νὰ προσβάλλῃ τὴν οἰκογενειακὴν τιμὴν τοῦ ἄλλου καὶ νὰ ἀτιμάσῃ αὐτόν·
- 2) πᾶσαν συκοφαντίαν καὶ ἐν γένει κακολογίαν, ἡ ὁποία ἀμαυρῶνει τὸ καλὸν ὄνομα καὶ τὴν ὑπόληψιν τοῦ ἄλλου καὶ προξενεῖ εἰς αὐτὸν ὑλικὰς καὶ ἠθικὰς ζημίας.

Εἶναι ἄξιοι πολλῆς κατακρίσεως ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι μεγαλοποιοῦν τὰ ἐλαττώματα τῶν ἄλλων, ἐκθέτουν αὐτὰ εἰς τοὺς μὴ γνωρίζοντας, δημιουργοῦν πολλάκις διὰ τῆς φαντασίας των καὶ διαδίδουν φανερὰ ἢ ὑπόλως εἰς βάρος τῶν ἄλλων ψευδῆ καὶ ἀνύπαρκτα κακὰ καὶ χαίρουν, ὅταν ὑβρίζονται οἱ ἄλλοι. Ὁ Χριστιανὸς πρέπει νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὰ ἐλαττώματα αὐτά, νὰ χαίρῃ ἀπ' ἐναντίας, ὅταν τιμῶνται οἱ ἄλλοι καὶ νὰ συντελῇ καὶ αὐτὸς διὰ νὰ σέβωνται ὅλοι τὴν τιμὴν καὶ τὴν ὑπόληψιν τῶν ὁμοίων του.

γ') Σεβασμὸς τῆς περιουσίας τῶν ἄλλων.

Ἡ ἀγάπη ἀπαιτεῖ νὰ σεβώμεθα καὶ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ τῶν

περὶ ἡμᾶς ἀνθρώπων. Νὰ μὴ κλέπτωμεν καὶ νὰ μὴ καταστρέφωμεν αὐτά. Ὁ θεῖος νόμος ἀπαγορεύει ὄχι μόνον τὴν κλοπὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ξένης περιουσίας. Ὁ ἐπιθυμῶν ξένα ἀγαθὰ λυπεῖται, διότι ἔχουν οἱ ἄλλοι, ὅσα δὲν ἔχει αὐτός, εἶναι δηλαδὴ φθονερός καὶ πλεονέκτης. Καὶ ὁ φθόνος καὶ ἡ πλεονεξία εἶναι μέγιστα κακὰ καὶ ὀδηγοῦν εἰς πλείστας ἁμαρτίας.

δ') Ἀγαθοεργία, ἐλεημοσύνη.

Ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη ἐκδηλοῦται κυρίως ὡς ἀγαθοεργία, ὡς ἐλεημοσύνη πρὸς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην. Τὴν ἀρετὴν αὐτὴν ἀπαιτεῖ μάλιστα πάντων ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ δι' αὐτὴν ὑπόσχεται ἀμοιβάς. «*Ἐλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν*» (1). «*Ὁ ἐλεῶν πτωχὸν δανείζει Θεῷ*» (2).

Τοῦτο ἐδίδαξεν ὁ Κύριος ἡμῶν ζωηρότατα εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς μελλούσης κρίσεως. Κατὰ τὴν κρίσιν αὐτὴν θὰ προσκαλέσῃ εἰς τὴν οὐράνιον του βασιλείαν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἔδωσαν ἄρτον εἰς τὸν πεινῶντα καὶ ὕδωρ εἰς τὸν διψῶντα, ἐπεσκέφθησαν ἀρρώστους καὶ φυλακισμένους καὶ περιεποιήθησαν ὀρφανοὺς καὶ ξένους. Θὰ παραπέμψῃ δὲ εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐφάνησαν σκληροὶ καὶ ἀδιάφοροι πρὸς τοὺς πεινῶντας, τοὺς διψῶντας, τοὺς ξένους, τοὺς γυμνοὺς, τοὺς ἀσθενεῖς, τοὺς ἐν φυλακῇ. «*Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, οὗτοι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται*» (3).

(1) Ματθ. 9, 13.

(2) Παρ. 19, 19.

(3) Ματθ. 5, 7.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἐδιδάχθημεν ἤδη ἀπὸ τῆς «Κατηχήσεως» ἡμῶν τί εἶναι ἡ Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Ἐκκλησία καὶ τί πρέπει νὰ πιστεύουν καὶ τί νὰ πράττουν οἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί.

Εἶδομεν, ὅτι ἡ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν εἶναι σεμνὴ καὶ σοβαρὰ ἀνυψοῦσα τὸ πνεῦμα πρὸς τὸν Θεόν, φέρουσα ἡμᾶς εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ Παναγάρχου Δημιουργοῦ.

Ὅτι αἱ διδασκαλίαι τῆς θρησκείας ἡμῶν περὶ τοῦ Θεοῦ, περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, περὶ τῆς σωτηρίας καὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς εἶναι θεόπνευστοι. Εἶναι ἀλήθειαι ἀναμφισβήτητοι, ὑψηλαί, προκαλοῦσαι τὸν θαυμασμόν τῶν σοφῶν, ἀπλαῖ καὶ σαφεῖς, καταληπταὶ εἰς πάντας.

Ὅτι αἱ ἐντολαὶ καὶ αἱ ἀπαιτήσεις τῆς εἶναι λογικαί, εὐκολοὶ, σωτήριοι διὰ πάντας. Δι' αὐτῶν ὁ ἀνθρώπος ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὰ κακὰ ἔνστικτα· ἀποβαίνει ἀγαθὸς καὶ δίκαιος πρὸς τὸν πλησίον, εὐσπλαγγνος καὶ ἐλεήμων πρὸς τοὺς δυστυχεῖς, πλήρης ἀγάπης πρὸς πάντα ἐχθρὸν καὶ φίλον. Ἐξασφαλίζει οὕτω τὴν εὐτυχίαν τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ· συντελεῖ εἰς τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν πρόοδον τῶν ἄλλων· παρασκευάζεται διὰ τὴν μέλλουσαν αἰώνιον ζωὴν, γίνεται ἄξιος τῆς οὐρανίου βασιλείας.

Εἶναι εὐτυχεῖς καὶ μακάριοι οἱ πιστεύοντες ἀκραδάντως εἰς τὰς ἀληθείας τῆς Χριστιανικῆς πίστεως καὶ πράττοντες σταθερῶς τὰς ἐντολὰς αὐτῆς.

Εἰς τὴν εὐτυχίαν αὐτὴν καλεῖ πάντας τοὺς ἀνθρώπους ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς λέγων :

« Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς· ἄρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῖός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν· ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστὸς καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστιν » (1).

Τ Ε Λ Ο Σ

(1) Ματθ. 11, 28—30.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Εἰσαγωγή.

	Σελίς
1. Ὅρισμός τῆς Χριστιανικῆς Κατηχήσεως	3
2. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὄν θρησκευτικόν.	3
3. Αἱ σπουδαιότεραι θρησκείαι.	4
4. Ὁ Χριστιανισμός. Ὁρθοδοξία. Αἵρέσεις.	6
5. Αἱ πηγαὶ τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας.	7
Α΄. Ἡ Ἁγία Γραφή. Β΄. Ἡ ἱερὰ παράδοσις.	

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Ἡ θεία λατρεία.

6. Πῶς ἔζων καὶ πῶς ἐλάτρευον τὸν Θεὸν οἱ πρῶτοι χριστιανοί.	10
7. Ἡ προσευχή. Ἡ Κυριακὴ προσευχή. Ἑρμηνεία.	12
8. Ὁ Ναός. Αἱ εἰκόνες.	15
9. Τελεταὶ καὶ ἀκολουθίαι τῆς Ἐκκλησίας.	17
10. Τὰ Μυστήρια.	19
Α΄. Τὸ Βάπτισμα. Β΄. Τὸ χρῆσμα. Γ΄. Ἡ εὐ- χαριστία. Ἡ θεία λειτουργία. Δ΄. Ἡ Μετά- νοια. Ε΄. Τὸ εὐχέλαιον. Ϛ΄. Ὁ Γάμος. Ζ΄ Ἡ ἱερωσύνη.	

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

Τί πρέπει νὰ πιστεύῃ ὁ Χριστιανός.

11. Τὰ δόγματα.	31
12. Τὸ σύμβολον τῆς πίστεως.	31
13. Ἡ Δημιουργία καὶ ἡ θεία πρόνοια.	33
14. Ἡ Ἁγία Τριάς. Ἰδιότητες τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος.	34

15.	Ἡ θεία ἐνανθρώπησις. α'. Τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα. β'. Ὁ ἐπὶ τῆς γῆς βίος καὶ ἡ σταύρωσις τοῦ Ἰησοῦ.	36
16.	Ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου.	38
17.	Ἡ μέλλουσα ζωὴ. Δευτέρα παρουσία. Ἀνταπόδοσις.	39
18.	Ἡ Ἐκκλησία.	40

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ἡ ἠθικὴ τοῦ χριστιανισμοῦ.

19.	Ἀρετὴ καὶ Κακία.	43
20.	Ἡ βάσις τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς.	44
21.	Ὁ Δεκάλογος. Ἑρμηνεῖα τοῦ Δεκαλόγου.	45
22.	Ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη.	47
23.	Ἡ πρὸς ἑαυτὸν ἀγάπη τοῦ χριστιανοῦ.	47
24.	Ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη τοῦ χριστιανοῦ.	49
25.	Ποῖα καθήκοντα ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης. α'. Σεβασμὸς τῆς ζωῆς τῶν ἄλλων. β'. Σεβασμὸς τῆς τιμῆς τῶν ἄλλων. γ'. Σεβασμὸς τῆς περιουσίας τῶν ἄλλων. δ'. Ἀγαθουργία. Ἐλεημοσύνη.	51
26.	Ἐπίλογος.	54

1000/97

72

1000/96

